

fell Aristoteles (1), sed de concordi moto ac stabili cursu coelestium corporum. Ex motibus enim orbium coelestium seu astrorum hoc diversis, mira tamen ratione atque ordine consentientibus, efficiunt ille concentus seu harmonia, quam silere nemo, aut dormire, seu cessare facit nisi solus Deus in fine mundi. Certè hic concentus, seu mirabilis coelestium corporum motus et ordo divinas laudes perpetuo personal, et conditoris sapientiam ac potentiam diu noctuque deprendit juxta illud (2) : *Colis enarrant gloriam Dei, et opera manuum ejus annuntiant firmamentum.* Et paulo infra (3) de iisdem colis subditur : *In omnem terram erit sonus eorum.*

153. Queres XII : 4° *Quis sit ille Behemoth, de quo Deus ad Jobum, Job. 40, 10, dixit : Ecce Behemoth, quem feci tecum, fenum quasi bos comedet?* 2° *Cur de eodem (Ibidem 14), dicatur : Ipsa est principia viarum Dei, qui fecit eum?* An fortassis Behemoth ante omnes alias creaturas productus est? Resp. ad primum. Hebraica vox בְּהֵמוֹת, Behemoth, significat *animad*, in plurali autem numero dicitur בְּהֵמָה, Behemoth, i. e., animalia, bestie, jumenta. Hoc tamen loco unum aliquod pecuniale animal designatur, quod numero pluram Behemoth dicitur, eo quod mole corporis, aut feritate plurius bestialis parcer possit. Hebrei enim sepius multitudinem numeri utuntur, ut siquid mirefice magnum, atque prestantis designent. Ceterum cujusnam determinatae speciei animal hoc nomine cit. loc. designetur, non una est omnia interpretut sententia : *nobis sufficit illud esse certum quod Deus et hoc precedentibus capitibus 38 et 59 docuit Jobum, ceterosque omnes, divinam potentiam ac sapientiam esse homini prorsus incomprehensibilem, inductione facta per varias creaturas, et creaturarum operationes ac proprieates, quae aciem humanae prorsus efficiunt; atque inter has creaturas recenset etiam Behemoth.* Nihilominus, ut saltem eruditissima causa aliquid magis distincte ad propositam questionem respondeamus, observo, quod Sanctius per hanc vocem Behemoth taurum designari existimet : Bochartus vero contendit, Behemoth esse hippopotamum, i. e., equum fluviatum seu marinus. At Calmet, Tirus, et complices affl. cum S. Thomâ

boratum. Cicero quoque qui hic in renum Pythagorae eadem sensit, in Somnio Scipionis adducit eleganter Scipionem sic loquenter : *Quis hic, quis est, qui complevit aures meas tantus et tam dulcis sonus? He est, inquit ille (nempe Africenus ad Scipionem), qui cum intervallo conjunctus imparibus, sed tamen pro fata portione distincti, impulsu et motu ipsorum orbium conficiens, qui acuta cum gravibus temperans variis aquibacter concentus efficit. Neque enim silentio tantu motus incitari possunt, et natura fert, ut extreme ex altera parte graviter, ex altera autem acute sonent. Quam ob causam summum ille colis stellarum cursus, cuius conversio est concitator, acuto et excitato moveretur sono, gravissimo autem hic lunaris, et infinito.* Heo Cicero, I. 6 de Republica, ubi somnium Scipionis narrat.

(1) L. 2 de Caelo.

(2) Psalm. 18, v. 4.

(3) Ibidem, v. 5.

et Hebreis passim elephante hoc loco describi asserunt; ut etiam ex contextu colligi posse videatur, dum de Behemoth dicitur (1) : *Fortitudo in lumbis ejus.... Osse ejus velut fistula ariis, etc.* Patres (2) autem Behemoth interpretantur diabolum.

Resp. ad secundum. Behemoth, seu juxta communem interpretationem sententiam elephas dicitur principium viarum Domini, non quod ante alias res creatas fuerit productus sed quod sit maximum divina opus potentie, scilicet inter bruta animalia; cum non solum magnitudine et mole corporis, sed etiam docilitate, et quasi prudentia naturali inter illa excellat (3). Ubi notandum est, quod vox principium aut initium in S. Scriptorâ non semper designet id, quod tempore aut duratione primum est, sed id, quod maximum est aut optimum et praecipuum in aliquo genere. Hoc sane sensu hanc vocem sumpsit Ecclesiasticus (4) dicens : *Initium vita hominis aqua et panis, et vestimentis, et domus protegens turpitudinem.* Hoc enim, ut patet non prima sunt, sed praecipua vita humana subsistit. Similiter ergo elephas initium esse dicitur creaturam rationis expertum; de his enim, ut appareat, cit. loc. est sermo, quia praecipua est inter animantes.

154. Queres XIII : *Quis sit ille Leviathan, de quo Deus ad Jobum, 40, 20, ait : An extrahere poteris Leviathan hamo, et fave ligibus linquo ejus?* 1. Resp. Leviathan nomen frequens in Scripturâ. Pater in sensu morali de serpente versato et infinito, demone nimis interpretatur. Etymon autem hujus nominis Leviathan ex voce hebreâ, piscem seu monstrum marinarum significante derivatur. Nam וְלִיְתָן Leviathan sive agglutinatus significat; וְתַנְתָּן Tharo vero ceterus (5), ac si dicatur ceterus squamini fortissime siti mutuo adherentibus atque concertis pretutus. Unde teste Tirino (6) de cete, seu foliâ pregrandi hunc locum Iohani exponunt Aquila, Symmachus, Theodotion, Hebrei, Graeci et Latinus passim. Sed Calmet (7), et

(1) Job. 40, 11 et 12.

(2) Patres, qui nullum alium priorem littera sensum in Behemoth agnoscent, vera aliquis natura animalis, sed dantax sub specie bellus et membrum corpororum, volunt representari Diaboli satyram, fortitudinem, caliditatem, ingenum, sunt sequentes. Augustin. 11 de Genesi ad litteram, cap. 20. Et 1. 14 de Civit. cap. 15, 17. Hieronym. loco loco Ambros. 1. 4 de Posit. cap. 15, Cyrillos, Chrysost. Origenes, presqueque ali, quos citat Pineda Comment. in Job. 40, 10, p. 1085. Edi. Ursellus an. 1623.

(3) Stupenda et penè incredibilis docilitate et veluti prudentia elephas referunt prater annos Philosoph. 1. 8, 1, 2, 3, et Lipsius Centur. 1, Epist. 50. (4) Cap. 29, 28.

(5) Hebraicum nomen וְתַנְתָּן singularis numerus est nominis וְתַנְתָּן, quod dabo procul marina monstra significat, vel magnos fluviorum pisces. וְתַנְתָּן vel Leviath adiectivum est feminini generis, quod significat connexum adjunctum, simili conglutinatum, fortasse propter horum piscium aut monstrorum fluvialium aut marinorum squaminas, quae sibi mutuo adhaerent, atque unum dantax veluti textum efficiunt.

(6) Comment. in Job. 40, 20.

(7) Comment. in Job. 7, 8. Et Job. 40, 20. Item in suo Dictionario Bibl., v. Leviathan.

complures alii hoc loco nomine Leviathan crocodilum designari contendunt; id quod Calmetus (1) ex toto contextu erudit ostendere conatur.

155. Queres XIV : *Quomodo illud Job. 41, 16. intelligendum sit : Cum Leviathan, i. e., cetus vel crocodilus sublatus fuerit (i. e., sedis in aquis erexit), timebant angelî, et terribilis purgabuntur. An angelî cetum crocodilum timent?* 1. Resp. : In hebreo loco vocis angelî est vox וְתַנְתָּן elim, seu fortis, quasi dicat : Fortissimi quique, e. g., rectores navis cateropis validè experti et magnanimi timebunt, solita alvo pœ timore. Ita hunc locum explicat Emmanuel Sâ et alii; quemadmodum ad timoris magnitudinem significandam similis expressio apud Ezechiel (2) adhibetur. Neque haec exppositio repugnat nostra Vulgata; cum nomen Angelus vel Angelî in Scripturâ non semel significet homines, qui aliis presunt (3). Sanctius vero verba

(1) Loc. cit. maxime in Dictionario Bibl.

(2) Cap. 21, 7.

(3) Apoc. cap. 2 et 3. Item 1 Cor. 11, 10.

illa terribilis purgabuntur censem, melius et decenter intelligi de purgatione peccatorum per poenitentiam. Qui enim in mari periclitantur, Numen sibi per poenitentiam propitiae student. Accedit quod ubi Vulgatus interpres ponit purgabuntur, textus hebreicus habet נְתַנְתָּן, Jithohatau, quod in hiphæl significat expiare se à peccato.

156. Queres XV : *Qualis fuerit Jobi morbus?* 1. Resp. : Non vacat pluribus curiosi examinare hanc questionem. Illud solùm sciendi avidum lectorem admomenus eamdem in speciali dissertatione Commentariu in librum Job premissâ à Calmeto discuti, ubi inter alia ait : Quidquid elephantias nomine censetur, nempe morborum phalaux, id totum Jobum invaserat; Pineda (1) quoque ad 31 vel 32 morborum genera in Job enumerat; quamvis plures solo inter se nomine distincti sint, et multò etiam minor morborum summa resultaret, si morbi singuli ad suos veluti fontes et capita referantur.

(1) Commentarii in Job. cap. 2, per 9 sectiones.

Pars b.

PSALMI. LIBER PROVERBIORUM. ECCLESIASTES. CANTICUM CANTICORUM. LIBER SAPIENTIÆ. ECCLESIASTICUS.

SECTIO I.

DE LIBRO PSALMORUM.

Psalmus est profligans demonibus ac depellendis quoddam amuletum, angelice tutela conciliator, scutum securitatis inter timores nocturnos, divinorum requies laborum..... incipientibus,... elementaris est institutio psalmus, proficiens augmentum, perfectis denique sufficiendis stabile firmamentum. Vox est Ecclesiæ psalmus. His dies festos illustriores reddit ac perfundi gaudio, cum tristitiam aliquem operatur, sed que secundum Deum est : è corde enim lapido cict lacrymas.... in hoc (psalterio) sine reconditus est perfecta theologia thesaurorum. Hic repertas de Christi in carnem adventu oracula, communionem iudicij, resurrectionis spem, terrorre intentati supplicij, gloria promissionem, revelationem mysteriorum. In Psalmitum libro perinde ac in amplissimo quoniam et communis promptuário nihil non bonorum reconditus est. (S. Basilus M. Praefat. in psalmum primum.)

An vero David sit auctor omnium Psalmarum, dubium est et controversum. Nam aliqui PP. (1) Psalmos ius auctoriis tribuant, qui titulus Psalmorum praetonantur, Davidi, Mysi, Salomonii, Asaph, Idithum, etc. At D. Augustinus (2) alique Davidem Psalmorum omnium auctorem agnoscam. Utraque sententia suis nimirum argumentis; quamvis ea, que Psalmos omnes Davidi tribuit, communior et magis recepta sit (3); cui tamen Calmet (4) cum quibusdam aliis contradicit adstipulante D. Hieronymo, qui Epist. 159, expressè ait : « Sciamus quoque, errare eos, qui omnes Psalmos Davidis derivant, et nomen psalterium, quod licet musicum instrumentum sit, ali nomine nablon (hebrei nebel) appellant, vel decachordon, quia psalmus decem chordis seu fidibus instruunt erat, quamvis interdum ambo illa, psalterium et decachordon, distinguuntur; tamen etiam ac non infrequenter vox illa psalterium pro ipso Psalmorum libro sumitur. Porro hinc librum Hebrei appellant librum hymnum, quod nomen illi à maiori parte indutum est; nam prædicti hymnos seu lantunctiones Dei, etiam querelas et lamentationes, et imprecations et narrations, etc., continet. Praecipuis autem scopus Psalmorum est Christus et Ecclesia juxta effatum PP. Hieronymi, Hilari, Augustini, etc., ac ipsius Davidis (1). »

(1) Vido Salomon Proleg. X canon. 28.

(2) L. 17 de Civ. Dei, c. 44.

(3) Vide Salomon loc. cit.

(4) In Dissert. prædicta Commentario suo in Psalmos.

gui (1) sententia, tractantis de auctore libri Job. « Sed quis haec scriperit, ait ipse, validè supervacue queritur, cùm tamē auctor libri Spiritus sanctus fideliter credatur. Ipse igitur haec scripsit, qui haec scribenda dictavit. Ipse scripsit, qui et illius operis inspirator extitit, etc.

4. Queres I : « Quisnam fecerit Psalmorum collectionem, qualis hodie extat? » Antequām respondam, observo, hic non queri, quisnam sit auctor Psalmorum? De hoc enim paulò ante in Praefatione diximus. Sed quiesco est, quis Psalmos seu à Davide, seu partim ab hoc, partim ab aliis compositos collegerit in hunc ordinem, quo hodie habentur? Ad hanc igitur questionem dico : Collectio Psalmorum, que hodie extat, non abs re passum adscribitur Esdræ post captivitatem Babyloniam Canonom sacrorum Librorum veteris Testamenti concinata; S. Hilarius (2) tamen eandem 70 Interpretibus attribuit.

Dixi : *Collectio Psalmorum, qua hodie extat.* Nam verisimiliter aliqua Psalmorum collectio jam a Davidis (3) extitit, cuius clausula fuerit, quia legitur his verbis (4) : *Defecerunt laudes David, filii Jesse.* Sat certum quoque est, tempore Ezechie regis aliquam Psalmorum collectionem fuisse; cùm ille pristinum Dei cultum restitueret, Psalmos Davidis in templo cantari jussiterit (5).

2. Queres II : *An Psalmi in Biblis sint secundum seriem rerum, de quibus agunt, gestarum, vel eo ordine dispositi, qui primis ab auctore suo facte compoisti?* — Resp. negativè. Nam Psalmus 3 scriptus fuit, quando David fugiebat persecutionem Absalonis filii sui; Psalmus 50 vero multò ante fuit scriptus, quando mirum David reprehensus fuit à Nathan Prophétā ob crimen adulteri et homicidii; Psalmus 44 autem adhuc prius scriptus est, quando scilicet idem David in speluncā ob metum Salis regis delitescet: similiter Psalmus 143 longè ante scriptus est, quando nempe David cum Goliath gigante pugnavit; certum quoque est, Psalmus 71 esse omnium postremum ordine temporis, cùm scriptus sit in Salomonem iam regnare incipientem, et post eum Psalmum addatur : *Defecerunt laudes David filii Jesse:* et tamen videmus hunc Psalmum non in ultimo loco, sed ferè in medio constitutum.

Cur autem hoc ordine, quo eos hodie habemus, Psalmi dispositi sint, non est facilè divinare. Philaster (6), Eusebius (7), S. Chrysostomus, aliquis communiter hujus ordinis rationem assignavit, quia Psalmi (sic ut etiam partes S. Scripturae) aliquoties, et maximè in captivitate Babylonica perire: post hanc verb solutam non omnes simul fuere recuperati, sed dispersi, nempel vel unius, vel duos, vel tres fortè aut plures Psalmi. Conjugebantur autem ab Esdrâ

(1) Praefat. in Expositione. Moral. l. Job.

(2) In Prologo Psalm.

(3) 2 Paralip. 29, v. 25. *adversus sacerdos*

(4) Psalm. 71, v. 20.

(5) 2 Paralip. 29, 25 et 30. *adversus sacerdos*

(6) Haeres. 79.

(7) In Proemio Psalm. et in Psalm. 86.

vel ab alio collectore in unum librum ita, ut fuerunt inventi, non autem, ut ab initio dicti sunt.

Scholion. In Psalmis noui querendus magis antiqui ordo, quam in aliis libris tuis sacris, tum etiam profanis. Nam, e. g., Epistola Pauli non habent dispositionem temporis, nec eo ordine in nostris Bibilib contineant, quo scripta sunt (1). Plinius quoque Junius de suis idem testatur Epistolis, causam reddens, quia non componebat historiam, quae id videlicet exigit proprii. Eadem de Ciceron ratio, cujus tyro Epistolas nullo certo compositionis ordine concessit.

3. Queres III : *An igitur ordo Psalmorum, qualis hodie extat, sit mere casualis?* — Resp. negativè. Quanvis enim verisimiliter Psalmi ab Esdrâ, vel alio collectore dispositi sint eo ordine, quo sunt inventi, non tamē existimandum est, quod hinc inventio et collectio prorsus fuerit casualis, sed divinā sic ordinante providentia facta est. Unde S. Augustinus (2) ait : « Ordo Psalmorum mihi magni sacramenti videatur continere secretum. » Et S. Chrysostomus observat, triores Psalmos ferè primo ordine collocatos; lectores et qui laudem sonant, ad finem reservatos esse, ut laboribus doloribusque excitatus animus in Dei laudes, inquit ipsum *Alleluia* desinere, ibique facte fine conquiesceret. Bellarminus (3) quoque non contemnandam censet illorum opinionem, qui volum primos quinquaginta Psalmos, quorum ultimus incipit, miserere mei, Deus, pertinere ad pertinentes, sive incipientes; alteros quinquaginta, qui desinunt in Psalmum, misericordiam et iudicium cantabo tibi, Domine, pertinere ad justos proficientes; postremos quinquaginta, quos concludit Psalmus, laudate Dominum in sanctis eius, pertinere ad viris consummatos et perfectos. Denique alio adhuc modo mysteriosum Psalmorum ordinem in tabula exhibet egregius sacrum litterarum interpres Rondeletus (4) contra thesin an. 1762. Parisiis evulgatam hujus tenetis : *Nulus in Psalmorum collectione querendus est ordo... frusta igitur in Psalmorum iudeiorum dispositione materiarum ordinem queratur SS. Hilarius, Augustinus, etc.* Contra hanc thesin Rondeletus eruditam tabulam proposuit et exposuit, in qua Psalmorum syllogen pro mystico apud Hebreos alphabeti ordine in 22 sectiones partitur.

4. Queres IV : *An Psalmi originaliter sint metrica seu ligata numeris oratione composti, et qualis metro?* Resp. metrici Psalmos compositos esse, opinio communis est etiam SS. Patrum. Tres solum adduco. S. Cyrilus Hieros. (5) de Libris sacris disserens ait :

(1) Vida Tirini Praefationem de Epistolis Apostolorum, aut Hermanni Goldbogen ordinem chronologicum Epistolarum S. Pauli. Introduct. in Scripturam, 5. num. 129, exhibutum, ubi Epistola 1 et 2 ad Thessalonicenses dicuntur tempore, quo scripta sunt, omnes alias S. Pauli Epistolas precedere: Epistola vero ad Romanos multò posterius tempore scripta asseritur, etc.

(2) Enarrat. in Psalm. 150.

(3) Praefat. in Psalm.

(4) Jurnal Ecclasiastique, octobr. 1763 et sequ.

(5) Catechesi 4.

Scripti autem versibus sunt quinque, Job, liber Psalmorum, Proverbia, Ecclesiastes, et Cantica cantorum. Similiter S. Hieronymus (1) ait : « Quid si cui videtur incredulum, metra scilicet esse apud Hebreos, et in morem nostrum Flacci, græcum Pindari et Alcei, et Sapphus, vel Psalterium, vel lamentationes Jeremie, vel omnia fermè Scripturarum Cantica comprehendit; legat Philomeni, Josephum, Origenem, Casariensem Eusebium, et eorum testimonio me verum dicere comprobabit. » Tertius est S. Augustinus (2) ita disserens : « Quibus numeris consistunt versus Davidici, non scripsi, quia nescio. Neque enim ex hebreæ lingua, quam ignoro, potuit etiam numeros interpres exprimere, ne metri necessitate ab interpretandi veritate ampliatur, quam ratio sententiarum sinebat, digredi cogeretur; certis tamen eos constare numeris, credo illis qui eam linguum probabant. Amavit enim ille vir sanctus (mormum David) musicam piam, et in ea studiis nos magis epis, quam ulius alius auctor accedit. » Est igitur consensus Patrum, Psalmos originaliter fuisse metrici compostos. Neque obstat auctoritas S. Gregorii Nysseni (3) negantis, eamdem artem, ut in Psalmis inest, similem ei esse, quia utuntur alii poetae. Is enim sic explicari potest, ut hebraicam poesi grecis et latines similem esse negaverit, non ut nullam apud Hebreos poeticam, nullusque libros sacros metru seu modulis adstrictis, praesertim Psalmos Davidicos agnoverit. Porro de Hebreorum dissertationem D. Abbatis Fleury, et Illustriss. Calmeti invenies apud eundem Calmetum (4).

Quali autem carmine, seu metri genere editi Psalmi sint, hodie nescitur. Fuit quidem adhuc Hieronymi sententia cognita poesi Scripturarum, ut ex hujus S. Patris (5) verbis colligitur, de libro Job ita scribentis :

« A principio itaque voluminis usque ad verba Job apud Hebreos prosa oratio est. Porro à verbis Job, in quibus ait : *Perent dies, in quā natus sum...* usque ad eum locum, ubi ante finem volumini scriptum est : *Idicrō ipse me reprehendo, et ago penitentiam in fūllā et cīnere;* hexametri versus sunt, dactylo spondeo, currentes, et proper lingua idioma crebro recipientes et alio pede, non earundem syllabarum, sed eorumdem temporum. Interdum quoque rhythmus ipsi dulcis et unius fortiter numeri lege solitus. Quod metrici magis, quam simplicis lector, intelligent. A supra dicto autem versus usque ad finem libri parvum comma, quod remanet, et prosa oratio continetur. » Ex his, inquam, S. Hieronymi verbis clare colligitur, ipsius aetate hebraicam Scripturarum poesi adhuc fuisse cognitam; hodie tamen eamdem ignorari fatentur Bellarmenus.

(1) Praefat. in L. Job.

(2) Epist. 401, alias 151, ad Memorium episcopum.

(3) Tract. 4 in Psalm.

(4) Ante Commentarium in Exodum, et ante Commentar. in Psalm.

(5) Loc. cit.

(1) Ludovicus Lusitanus (2), Alphonsus Mendozza (3), Lorinus (4), passimque ceteri. Et quamvis Genebrardus (5) post Rabbi David Kimhi affirmet, Psalmos vario metro constare, monet tamen, ad instrumenta musica decem generum scandendi rationem intercidisse, sicut et hodiè magna ex parte Pindari et similium; nec Hebreos ipsos satis perspectat habere rationem sacra poesios, et ipsosmet fateri, scandendi modum se ignorare. Hoc unum Hebrei auit in Tractato Sophirin (sive de Scribis), versus carminum bibliorum non paucos in suum statum juxta mensuram rationem à Scribis restitutos, eum ante fuisse à librariis confusus permixtè scripti. Ceterum qui plura de metro psalmorum nōesse cupit, consultat Nalem Alex. (6), Guarini (7), Menochium (8), etc.

Scholion I. Culpan, cur hodiè metrum Psalmorum, etc., nesciamus. Genebrardus (9) refundit in Maresatas. Nam dum distinguunt diligenter versus per sententias (quoniam conceperant) membra et periodos, metra sive mensuras versus non modo neglexerunt, verum etiam confiderunt atque miscrederunt, quas fortasse propriei servaverunt 70 Interpretes; ut non mirum sit, si inter rotusque nonnumquam distinctionum in notandis versibus varietas reperiatur.

Scholion II. Anabaptista, cum assequi non possent rationem metri in texto hebreo Psalmorum aut aliorum carminum bibliorum V. T., dixerunt Scripturas depravatas esse. Verum si hoe valet, depravati pariter essent poetae graci latineque antiquiores, potissimum tragici, comicique, quorum carminis hodiè ignoratur artificis. Ceterum hanc Anabaptistarum objectionem pluribus reficit Sixtus Semensis (10).

5. Quares V : *Quid in textu hebreo Psalmorum vox Selah, vel in textu greco 70 Interpretum vox Diapsalma significet?* — Resp. Vox hebreia Selah, vel greca Diapsalma in Psalmis juxta communem Hebreorum et interpretum opinionem designat certainam rationem cantandi, ministrum vel pausam, vel elevationem vocis, aut mutationem melodie, aut aliquid simile. In diversam tamen opinionem propendet S. Hieronymus (11) existimans, hanc vocem Selah idem significare ac amen, in sempiternum, in aeternum, vel ita est, aut aliquid simile. Plura de hac voce præter alios crudite disserit Calmet (12).

6. Queres VI : *An liber Psalmorum canonicus sit?* — Resp. affirmativa. Et profecto liber Psalmorum ferè

- (1) In Institut. lingue Hebr. Part. 3, cap. ult.
- (2) Quæst. de carm. David.
- (3) In Globo ling. San. L. 9, cap. 1.
- (4) Praefat. in Psalmos cap. 7.
- (5) In Chronico ad annum Mundi 5106.
- (6) In 4 Mundi actat. Dissertat. 24, quest. 1, propos. 4.
- (7) In Grammatica hebreo-chaldaicæ.
- (8) Centur. 4, cap. 76. (Vide D. Lowth, de sacrâ poesi Hebreorum.)
- (9) Loc. cit.
- (10) L. 8. Biblioth. sacr. Heret. 2.
- (11) Ad Marcellam.
- (12) In Dissertat. præfixa Commentario in et in suo Dictionario Bibl., v. Selah.

587 SCRIPTURA SACRA CONTRA INCREDULOS PROPUGNATA.

omnes, qui S. Scripturam admittunt, pro divino et Canonico habent, etiam heterodoxi plerique. Neque id mirum; quia hunc librum Canonicum et sacrum esse, non solum docent concilia Patresque, et omnes Canonorum seu divinorum librorum Catalogi (1); sed et Christus ipse (2), Apostoli, nominatum Petrus (3), et Paulus (4), dimumque aliquos ex Psalmis citant, Spiritus S. per Psalmistam locutum esse, assertum (5). Porro Psalmi vel in solo novo Testamento fere sexagesim citantur.

Scholion. Hoc insuper habito fuere quidam heretici veteres, quos haec in re imitatus est Nicolaus Machiavellus, qui detrahentes Davidis auctoritatem, hoc ipso Psalmorum pariter Davidicorum estimationem immixtius censendisti sunt. Sic Philastar (6) referit, Machicos, Gnosticos, Nicolaitas affirmasse, Davidem humanae cautionis, ac secularis re conscriptorum existisse. Similiter Machiavellus, in suo illo quem finxit principie, Davidem virum sanctum fuisse, negare ausus est, scribendo cuncta eius suspicione in regno permisit, esurientes implevios homines, divites dimissimis inanes, etc. Anabaptiste vero teste Sixto Senensi (7) assererant, Psalmos neque a Davide, neque ab aliis quodam sancto viro divinitus fuisse conditos, sed a recentioribus quibusdam Judeorum Magistris post Christi adventum compositos; et diris multis et imprecationibus in Christianum et Christianorum genetum repletos, ut haberent Hebrei ad captivitatis solatium cantilenas nonnullas, quibus publice in synagogis suis convenientes, orando et canendo, hosibus suis calamitates et exitium imprecarentur.

7. Queres VII: *An dire sunt imprecatio[n]es in libro Psalmorum (principiis Psalm. 108, v. 6, etc.) contenta, obviis sanctificati et divinitati h[uius] libri? Minime obsum. Nam execrationes, quibus David in Psalmi hostes Dei suosquis diris devovere, infastigata omnia eidem imprecati videtur, vel non sunt execrationes proprietas, sed sub execrationis specie vere predictions et vaticinia, ut Patres et interpres communiter exponunt; vel si sunt execrationes proprii sumptu, proficisciuntur non ex libidine vindicta, sed ex amore justitiae, sicut intelligunt tamquam conditionales, hoc est, ut malitie pereant, nisi respiciant; vel denique significant desiderium non paena, sed destructionis culpa. Non enim Deus mansuetissimus malorum hominum interitu delectabatur; communiat est potius, quam imprecatus; homines dilexit, sceleris odio habuit (8). Eleganter totam hanc rem explicat D. Thomas (9) his verbis: *Dicendum, quod huius-**

(1) Vide Part. IV. S. Scriptur. contra Incrudos propugn. num. 2, 5.

(2) Matth. 23, 45 et 44.

(3) Actor. 4, 16.

(4) Ad Hebr. 4, 7.

(5) Locis modo citatis. Item h[ab]e do re dissertat Natus Alex. Tom. II. in 4 Mundi citat. Dissertat. 24, questi. 4, propos. 1.

(6) De Heresib[us], c. 26. In libro Iosephi et Ieronimi al. (2)

(7) Bibliothec. sac. L. 8, Heresi 5.

(8) Vide Lorini Comment. in Psalm. 78, 6.

(9) 2 2. q. 23, art. 6 ad 5.

modi imprecatio[n]es, que in S. Scriptura inventinatur, tripliciter possunt intelligi. Uno modo per modum prænuntiationis, non per modum operationis, ut sit sensus Ps. 9, v. 18: *Converterunt peccatores in infernum*, id est, convertentur. Alter modo per modum operationis, ut tamen desiderium optanti non referatur ad peccatum hominum, sed ad justitiam punientis, secundum illud Ps. 57, v. 11: *Laudabilis justus cum viderit vindictam*, quia nec ipse Deus p[ro]nens latetur in perditione impiorum, sed in sua justitia; quia *justus Dominus, et iustitia dei*. Ps. 10, 8. Tertiū, ut desiderium referatur ad remotionem culpe, non ad ipsam ponant, ut scilicet peccata destruantur, et homines remaneant. Similiter citam habet S. Augustinus (1), et illustris Calmet, qui (2) ita disserit: *Pluribus ergo de causis (Psalmis regum) adversus inimicos suis obliqui potuit: 1° Ex sincera correctionis illorum cupiditate. Eos percutie, Domine, ut iniqui agere, ac lacessere tandem aliquando de-sistant. 2° Ut in horum mundo castigati, minoribus in altero afficiantur. 3° Ut eorum supplicium inimicis deterreat, qui ex illorum nequissimo exemplo para conantur. 4° Ut bonis scandala admittatur, quod inimici injustis vexationibus ingenerint illis. 5° Ut Dei gloria ac providentiam vindicet adversus impios, qui renunti intellegere, Deum iustorum praesidio invigilare. 6° Ne justi pravo iniquorum exemplo corrumptantur.*

Coroll. I. Imprecations et horrenda maledictiones in Ps. 108, qui vulgo *Psalmus execrationis* dici solet, contenta, vel sunt vaticinia, et non imprecatio[n]es; vel si tales sunt, eas David divino afflatus Spiritu, ac ardentis justitiae zelo succensus ex iusto zelto, Deoque inspirante protulit. Si autem queras, contra quem, aut contra quos easdem protulerit? varia est interpretationum responsio. Multum putant, illas Davidem protulisse adversus Doeg Idumeum, et in Achitophel, aliosque inimicos suos; vel, ut Patres Chrysostomus, Hieronymus, Augustinus, Theodoreus, Euthymius, ac interpres duc S. Petrus (5) communiter exponunt, futuram Iuda Iscarioti et Iudeorum Christi persecutorum infelicitatem predixit; vel denique (ut Calmet recte docet) Psaltes regum utrumque fecit, hoc est, in sensu historico seu literali adversus Doeg et Achitophel terribiles illas minus protulit, in sensu vero elationi et spirituali de Iuda et Iudeis Christi persecutoribus vaticinatus est, quorum veluti figura et precursors erant Doeg et Achitophel.

Corollarium II. Sensus verborum Ps. 158, v. 20 et 21, juxta expositionem Lorini et aliorum est iste: *None, qui oderunt te, Domine, oderam, h. e., in peccatoribus criminis et flagita odisti, Domine, sed in illis id, quod tuum est, diligis, nempe naturam humanam, et qualitates ingenitus, quarum auctor es. Ego quoque simili facio; hominem amo, peccatum ejus abominor. Perfecto odio oderam illos, h. e., eorum nequitiam et*

(1) Sermon. 2, in Psalmum 34, v. 6.

(2) Prefat. in Psalm. 54.

(3) Actor. 1, v. 20.

589 PARS V. SECT. I. DE LIBRO PSALMORUM.

sceleris perhorrescam. Unde S. Augustinus (Emar. in hunc Psalmum) querit: *Quid est perfecto odio?* et respondet: *Oderam in eis iniquitates eorum, diligenter conditionem tuant. Eodem sensu alibi (1) scriptum est: Odo sunt Deo impius et impietas ejus, nempe impietas invisa est Deo; impius vero tantum, quatenus impius est; seu ratione impietas. Nam, quatenus creatura et homo est, amat a Deo. Hinc etiam S. Thomas (2) ex instituto ostendit, quod, quamvis respondeat culpam diligendi peccatores non sint, secundum tamem naturam, ut divine beatitudinis ipsi sunt capaces, ipsos quoque diligere debentur.*

8. Queres VIII: *An tantum 150 Psalmi canonici sint?* Resp.: Tam Synagoga, quam Ecclesia Christi ab antiquissimis temporibus non plures, quam 150 Psalmi, qui in nos, a Vulgata extant, pro Canonicis agnoscuntur, ut prout in Canonicis auctoritatis prerogativa excludunt Psalmus centesimus quinquegesimus primus, qui in Codice graeco 70 Interpretum ad calcem Psalmi adjectus est cum hac inscriptione: Οὐτος ὁ Φαραὼ ἤργετο τοις Ασσυρίοις καὶ ἤταξεν τοῖς Ασσυρίοις τοὺς Λαβύρινθους τοὺς Σαραπίδας. Quasi scriptus a Davide extra numerum, cum pugnasset cum Goliath. Porro hic Psalmus in latinum translatus, ita sonat: *Parvus eram in fratribus meis, et junior in domo patris mei; pascbam oves patris mei. Manus mea fecerunt organum, et digitus mea concinnaverunt psalterium. Et quis annubuit Domino meo? ipse Dominus ipse exaudiit; ipse emisit Angelum suum, et tulit me de orbis patris mei, et auxit me in oculo anchoris maris. Fratres mei pulchri et magni: et non bene complacuit in eis Dominus. Exi in occursum alienigenae (Philistino) et maldecurit me in idolis suis; ego vero transiens gaudium quod a filio, capite truncave eum, et absolu-
to Goliād. Quasi scriptus a Davide extra numerum, cum pugnasset cum Goliath. Porro hic Psalmus in latinum translatus, ita sonat: *Parvus eram in fratribus meis, et junior in domo patris mei; pascbam oves patris mei. Manus mea fecerunt organum, et digitus mea concinnaverunt psalterium. Et quis annubuit Domino meo? ipse Dominus ipse exaudiit; ipse emisit Angelum suum, et tulit me de orbis patris mei, et auxit me in oculo anchoris maris. Fratres mei pulchri et magni: et non bene complacuit in eis Dominus. Exi in occursum alienigenae (Philistino) et maldecurit me in idolis suis; ego vero transiens gaudium quod a filio, capite truncave eum, et absolu-
to Goliād. Quasi scriptus a Davide extra numerum, cum pugnasset cum Goliath. Porro hic Psalmus in latinum translatus, ita sonat: *Parvus eram in fratribus meis, et junior in domo patris mei; pascbam oves patris mei. Manus mea fecerunt organum, et digitus mea concinnaverunt psalterium. Et quis annubuit Domino meo? ipse Dominus ipse exaudiit; ipse emisit Angelum suum, et tulit me de orbis patris mei, et auxit me in oculo anchoris maris. Fratres mei pulchri et magni: et non bene complacuit in eis Dominus. Exi in occursum alienigenae (Philistino) et maldecurit me in idolis suis; ego vero transiens gaudium quod a filio, capite truncave eum, et absolu-
to Goliād. Quasi scriptus a Davide extra numerum, cum pugnasset cum Goliath. Porro hic Psalmus in latinum translatus, ita sonat: *Parvus eram in fratribus meis, et junior in domo patris mei; pascbam oves patris mei. Manus mea fecerunt organum, et digitus mea concinnaverunt psalterium. Et quis annubuit Domino meo? ipse Dominus ipse exaudiit; ipse emisit Angelum suum, et tulit me de orbis patris mei, et auxit me in oculo anchoris maris. Fratres mei pulchri et magni: et non bene complacuit in eis Dominus. Exi in occursum alienigenae (Philistino) et maldecurit me in idolis suis; ego vero transiens gaudium quod a filio, capite truncave eum, et absolu-
to Goliād. Quasi scriptus a Davide extra numerum, cum pugnasset cum Goliath. Porro hic Psalmus in latinum translatus, ita sonat: *Parvus eram in fratribus meis, et junior in domo patris mei; pascbam oves patris mei. Manus mea fecerunt organum, et digitus mea concinnaverunt psalterium. Et quis annubuit Domino meo? ipse Dominus ipse exaudiit; ipse emisit Angelum suum, et tulit me de orbis patris mei, et auxit me in oculo anchoris maris. Fratres mei pulchri et magni: et non bene complacuit in eis Dominus. Exi in occursum alienigenae (Philistino) et maldecurit me in idolis suis; ego vero transiens gaudium quod a filio, capite truncave eum, et absolu-
to Goliād. Quasi scriptus a Davide extra numerum, cum pugnasset cum Goliath. Porro hic Psalmus in latinum translatus, ita sonat: *Parvus eram in fratribus meis, et junior in domo patris mei; pascbam oves patris mei. Manus mea fecerunt organum, et digitus mea concinnaverunt psalterium. Et quis annubuit Domino meo? ipse Dominus ipse exaudiit; ipse emisit Angelum suum, et tulit me de orbis patris mei, et auxit me in oculo anchoris maris. Fratres mei pulchri et magni: et non bene complacuit in eis Dominus. Exi in occursum alienigenae (Philistino) et maldecurit me in idolis suis; ego vero transiens gaudium quod a filio, capite truncave eum, et absolu-
to Goliād. Quasi scriptus a Davide extra numerum, cum pugnasset cum Goliath. Porro hic Psalmus in latinum translatus, ita sonat: *Parvus eram in fratribus meis, et junior in domo patris mei; pascbam oves patris mei. Manus mea fecerunt organum, et digitus mea concinnaverunt psalterium. Et quis annubuit Domino meo? ipse Dominus ipse exaudiit; ipse emisit Angelum suum, et tulit me de orbis patris mei, et auxit me in oculo anchoris maris. Fratres mei pulchri et magni: et non bene complacuit in eis Dominus. Exi in occursum alienigenae (Philistino) et maldecurit me in idolis suis; ego vero transiens gaudium quod a filio, capite truncave eum, et absolu-
to Goliād. Quasi scriptus a Davide extra numerum, cum pugnasset cum Goliath. Porro hic Psalmus in latinum translatus, ita sonat: *Parvus eram in fratribus meis, et junior in domo patris mei; pascbam oves patris mei. Manus mea fecerunt organum, et digitus mea concinnaverunt psalterium. Et quis annubuit Domino meo? ipse Dominus ipse exaudiit; ipse emisit Angelum suum, et tulit me de orbis patris mei, et auxit me in oculo anchoris maris. Fratres mei pulchri et magni: et non bene complacuit in eis Dominus. Exi in occursum alienigenae (Philistino) et maldecurit me in idolis suis; ego vero transiens gaudium quod a filio, capite truncave eum, et absolu-
to Goliād. Quasi scriptus a Davide extra numerum, cum pugnasset cum Goliath. Porro hic Psalmus in latinum translatus, ita sonat: *Parvus eram in fratribus meis, et junior in domo patris mei; pascbam oves patris mei. Manus mea fecerunt organum, et digitus mea concinnaverunt psalterium. Et quis annubuit Domino meo? ipse Dominus ipse exaudiit; ipse emisit Angelum suum, et tulit me de orbis patris mei, et auxit me in oculo anchoris maris. Fratres mei pulchri et magni: et non bene complacuit in eis Dominus. Exi in occursum alienigenae (Philistino) et maldecurit me in idolis suis; ego vero transiens gaudium quod a filio, capite truncave eum, et absolu-
to Goliād. Quasi scriptus a Davide extra numerum, cum pugnasset cum Goliath. Porro hic Psalmus in latinum translatus, ita sonat: *Parvus eram in fratribus meis, et junior in domo patris mei; pascbam oves patris mei. Manus mea fecerunt organum, et digitus mea concinnaverunt psalterium. Et quis annubuit Domino meo? ipse Dominus ipse exaudiit; ipse emisit Angelum suum, et tulit me de orbis patris mei, et auxit me in oculo anchoris maris. Fratres mei pulchri et magni: et non bene complacuit in eis Dominus. Exi in occursum alienigenae (Philistino) et maldecurit me in idolis suis; ego vero transiens gaudium quod a filio, capite truncave eum, et absolu-
to Goliād. Quasi scriptus a Davide extra numerum, cum pugnasset cum Goliath. Porro hic Psalmus in latinum translatus, ita sonat: *Parvus eram in fratribus meis, et junior in domo patris mei; pascbam oves patris mei. Manus mea fecerunt organum, et digitus mea concinnaverunt psalterium. Et quis annubuit Domino meo? ipse Dominus ipse exaudiit; ipse emisit Angelum suum, et tulit me de orbis patris mei, et auxit me in oculo anchoris maris. Fratres mei pulchri et magni: et non bene complacuit in eis Dominus. Exi in occursum alienigenae (Philistino) et maldecurit me in idolis suis; ego vero transiens gaudium quod a filio, capite truncave eum, et absolu-
to Goliād. Quasi scriptus a Davide extra numerum, cum pugnasset cum Goliath. Porro hic Psalmus in latinum translatus, ita sonat: *Parvus eram in fratribus meis, et junior in domo patris mei; pascbam oves patris mei. Manus mea fecerunt organum, et digitus mea concinnaverunt psalterium. Et quis annubuit Domino meo? ipse Dominus ipse exaudiit; ipse emisit Angelum suum, et tulit me de orbis patris mei, et auxit me in oculo anchoris maris. Fratres mei pulchri et magni: et non bene complacuit in eis Dominus. Exi in occursum alienigenae (Philistino) et maldecurit me in idolis suis; ego vero transiens gaudium quod a filio, capite truncave eum, et absolu-
to Goliād. Quasi scriptus a Davide extra numerum, cum pugnasset cum Goliath. Porro hic Psalmus in latinum translatus, ita sonat: *Parvus eram in fratribus meis, et junior in domo patris mei; pascbam oves patris mei. Manus mea fecerunt organum, et digitus mea concinnaverunt psalterium. Et quis annubuit Domino meo? ipse Dominus ipse exaudiit; ipse emisit Angelum suum, et tulit me de orbis patris mei, et auxit me in oculo anchoris maris. Fratres mei pulchri et magni: et non bene complacuit in eis Dominus. Exi in occursum alienigenae (Philistino) et maldecurit me in idolis suis; ego vero transiens gaudium quod a filio, capite truncave eum, et absolu-
to Goliād. Quasi scriptus a Davide extra numerum, cum pugnasset cum Goliath. Porro hic Psalmus in latinum translatus, ita sonat: *Parvus eram in fratribus meis, et junior in domo patris mei; pascbam oves patris mei. Manus mea fecerunt organum, et digitus mea concinnaverunt psalterium. Et quis annubuit Domino meo? ipse Dominus ipse exaudiit; ipse emisit Angelum suum, et tulit me de orbis patris mei, et auxit me in oculo anchoris maris. Fratres mei pulchri et magni: et non bene complacuit in eis Dominus. Exi in occursum alienigenae (Philistino) et maldecurit me in idolis suis; ego vero transiens gaudium quod a filio, capite truncave eum, et absolu-
to Goliād. Quasi scriptus a Davide extra numerum, cum pugnasset cum Goliath. Porro hic Psalmus in latinum translatus, ita sonat: *Parvus eram in fratribus meis, et junior in domo patris mei; pascbam oves patris mei. Manus mea fecerunt organum, et digitus mea concinnaverunt psalterium. Et quis annubuit Domino meo? ipse Dominus ipse exaudiit; ipse emisit Angelum suum, et tulit me de orbis patris mei, et auxit me in oculo anchoris maris. Fratres mei pulchri et magni: et non bene complacuit in eis Dominus. Exi in occursum alienigenae (Philistino) et maldecurit me in idolis suis; ego vero transiens gaudium quod a filio, capite truncave eum, et absolu-
to Goliād. Quasi scriptus a Davide extra numerum, cum pugnasset cum Goliath. Porro hic Psalmus in latinum translatus, ita sonat: *Parvus eram in fratribus meis, et junior in domo patris mei; pascbam oves patris mei. Manus mea fecerunt organum, et digitus mea concinnaverunt psalterium. Et quis annubuit Domino meo? ipse Dominus ipse exaudiit; ipse emisit Angelum suum, et tulit me de orbis patris mei, et auxit me in oculo anchoris maris. Fratres mei pulchri et magni: et non bene complacuit in eis Dominus. Exi in occursum alienigenae (Philistino) et maldecurit me in idolis suis; ego vero transiens gaudium quod a filio, capite truncave eum, et absolu-
to Goliād. Quasi scriptus a Davide extra numerum, cum pugnasset cum Goliath. Porro hic Psalmus in latinum translatus, ita sonat: *Parvus eram in fratribus meis, et junior in domo patris mei; pascbam oves patris mei. Manus mea fecerunt organum, et digitus mea concinnaverunt psalterium. Et quis annubuit Domino meo? ipse Dominus ipse exaudiit; ipse emisit Angelum suum, et tulit me de orbis patris mei, et auxit me in oculo anchoris maris. Fratres mei pulchri et magni: et non bene complacuit in eis Dominus. Exi in occursum alienigenae (Philistino) et maldecurit me in idolis suis; ego vero transiens gaudium quod a filio, capite truncave eum, et absolu-
to Goliād. Quasi scriptus a Davide extra numerum, cum pugnasset cum Goliath. Porro hic Psalmus in latinum translatus, ita sonat: *Parvus eram in fratribus meis, et junior in domo patris mei; pascbam oves patris mei. Manus mea fecerunt organum, et digitus mea concinnaverunt psalterium. Et quis annubuit Domino meo? ipse Dominus ipse exaudiit; ipse emisit Angelum suum, et tulit me de orbis patris mei, et auxit me in oculo anchoris maris. Fratres mei pulchri et magni: et non bene complacuit in eis Dominus. Exi in occursum alienigenae (Philistino) et maldecurit me in idolis suis; ego vero transiens gaudium quod a filio, capite truncave eum, et absolu-
to Goliād. Quasi scriptus a Davide extra numerum, cum pugnasset cum Goliath. Porro hic Psalmus in latinum translatus, ita sonat: *Parvus eram in fratribus meis, et junior in domo patris mei; pascbam oves patris mei. Manus mea fecerunt organum, et digitus mea concinnaverunt psalterium. Et quis annubuit Domino meo? ipse Dominus ipse exaudiit; ipse emisit Angelum suum, et tulit me de orbis patris mei, et auxit me in oculo anchoris maris. Fratres mei pulchri et magni: et non bene complacuit in eis Dominus. Exi in occursum alienigenae (Philistino) et maldecurit me in idolis suis; ego vero transiens gaudium quod a filio, capite truncave eum, et absolu-
to Goliād. Quasi scriptus a Davide extra numerum, cum pugnasset cum Goliath. Porro hic Psalmus in latinum translatus, ita sonat: *Parvus eram in fratribus meis, et junior in domo patris mei; pascbam oves patris mei. Manus mea fecerunt organum, et digitus mea concinnaverunt psalterium. Et quis annubuit Domino meo? ipse Dominus ipse exaudiit; ipse emisit Angelum suum, et tulit me de orbis patris mei, et auxit me in oculo anchoris maris. Fratres mei pulchri et magni: et non bene complacuit in eis Dominus. Exi in occursum alienigenae (Philistino) et maldecurit me in idolis suis; ego vero transiens gaudium quod a filio, capite truncave eum, et absolu-
to Goliād. Quasi scriptus a Davide extra numerum, cum pugnasset cum Goliath. Porro hic Psalmus in latinum translatus, ita sonat: *Parvus eram in fratribus meis, et junior in domo patris mei; pascbam oves patris mei. Manus mea fecerunt organum, et digitus mea concinnaverunt psalterium. Et quis annubuit Domino meo? ipse Dominus ipse exaudiit; ipse emisit Angelum suum, et tulit me de orbis patris mei, et auxit me in oculo anchoris maris. Fratres mei pulchri et magni: et non bene complacuit in eis Dominus. Exi in occursum alienigenae (Philistino) et maldecurit me in idolis suis; ego vero transiens gaudium quod a filio, capite truncave eum, et absolu-
to Goliād. Quasi scriptus a Davide extra numerum, cum pugnasset cum Goliath. Porro hic Psalmus in latinum translatus, ita sonat: *Parvus eram in fratribus meis, et junior in domo patris mei; pascbam oves patris mei. Manus mea fecerunt organum, et digitus mea concinnaverunt psalterium. Et quis annubuit Domino meo? ipse Dominus ipse exaudiit; ipse emisit Angelum suum, et tulit me de orbis patris mei, et auxit me in oculo anchoris maris. Fratres mei pulchri et magni: et non bene complacuit in eis Dominus. Exi in occursum alienigenae (Philistino) et maldecurit me in idolis suis; ego vero transiens gaudium quod a filio, capite truncave eum, et absolu-
to Goliād. Quasi scriptus a Davide extra numerum, cum pugnasset cum Goliath. Porro hic Psalmus in latinum translatus, ita sonat: *Parvus eram in fratribus meis, et junior in domo patris mei; pascbam oves patris mei. Manus mea fecerunt organum, et digitus mea concinnaverunt psalterium. Et quis annubuit Domino meo? ipse Dominus ipse exaudiit; ipse emisit Angelum suum, et tulit me de orbis patris mei, et auxit me in oculo anchoris maris. Fratres mei pulchri et magni: et non bene complacuit in eis Dominus. Exi in occursum alienigenae (Philistino) et maldecurit me in idolis suis; ego vero transiens gaudium quod a filio, capite truncave eum, et absolu-
to Goliād. Quasi scriptus a Davide extra numerum, cum pugnasset cum Goliath. Porro hic Psalmus in latinum translatus, ita sonat: *Parvus eram in fratribus meis, et junior in domo patris mei; pascbam oves patris mei. Manus mea fecerunt organum, et digitus mea concinnaverunt psalterium. Et quis annubuit Domino meo? ipse Dominus ipse exaudiit; ipse emisit Angelum suum, et tulit me de orbis patris mei, et auxit me in oculo anchoris maris. Fratres mei pulchri et magni: et non bene complacuit in eis Dominus. Exi in occursum alienigenae (Philistino) et maldecurit me in idolis suis; ego vero transiens gaudium quod a filio, capite truncave eum, et absolu-
to Goliād. Quasi scriptus a Davide extra numerum, cum pugnasset cum Goliath. Porro hic Psalmus in latinum translatus, ita sonat: *Parvus eram in fratribus meis, et junior in domo patris mei; pascbam oves patris mei. Manus mea fecerunt organum, et digitus mea concinnaverunt psalterium. Et quis annubuit Domino meo? ipse Dominus ipse exaudiit; ipse emisit Angelum suum, et tulit me de orbis patris mei, et auxit me in oculo anchoris maris. Fratres mei pulchri et magni: et non bene complacuit in eis Dominus. Exi in occursum alienigenae (Philistino) et maldecurit me in idolis suis; ego vero transiens gaudium quod a filio, capite truncave eum, et absolu-
to Goliād. Quasi scriptus a Davide extra numerum, cum pugnasset cum Goliath. Porro hic Psalmus in latinum translatus, ita sonat: *Parvus eram in fratribus meis, et junior in domo patris mei; pascbam oves patris mei. Manus mea fecerunt organum, et digitus mea concinnaverunt psalterium. Et quis annubuit Domino meo? ipse Dominus ipse exaudiit; ipse emisit Angelum suum, et tulit me de orbis patris mei, et auxit me in oculo anchoris maris. Fratres mei pulchri et magni: et non bene complacuit in eis Dominus. Exi in occursum alienigenae (Philistino) et maldecurit me in idolis suis; ego vero transiens gaudium quod a filio, capite truncave eum, et absolu-
to Goliād. Quasi scriptus a Davide extra numerum, cum pugnasset cum Goliath. Porro hic Psalmus in latinum translatus, ita sonat: *Parvus eram in fratribus meis, et junior in domo patris mei; pascbam oves patris mei. Manus mea fecerunt organum, et digitus mea concinnaverunt psalterium. Et quis annubuit Domino meo? ipse Dominus ipse exaudiit; ipse emisit Angelum suum, et tulit me de orbis patris mei, et auxit me in oculo anchoris maris. Fratres mei pulchri et magni: et non bene complacuit in eis Dominus. Exi in occursum alienigenae (Philistino) et maldecurit me in idolis suis; ego vero transiens gaudium quod a filio, capite truncave eum, et absolu-
to Goliād. Quasi scriptus a Davide extra numerum, cum pugnasset cum Goliath. Porro hic Psalmus in latinum translatus, ita sonat: *Parvus eram in fratribus meis, et junior in domo patris mei; pascbam oves patris mei. Manus mea fecerunt organum, et digitus mea concinnaverunt psalterium. Et quis annubuit Domino meo? ipse Dominus ipse exaudiit; ipse emisit Angelum suum, et tulit me de orbis patris mei, et auxit me in oculo anchoris maris. Fratres mei pulchri et magni: et non bene complacuit in eis Dominus. Exi in occursum alienigenae (Philistino) et maldecurit me in idolis suis; ego vero transiens gaudium quod a filio, capite truncave eum, et absolu-
to Goliād. Quasi scriptus a Davide extra numerum, cum pugnasset cum Goliath. Porro hic Psalmus in latinum translatus, ita sonat: *Parvus eram in fratribus meis, et junior in domo patris mei; pascbam oves patris mei. Manus mea fecerunt organum, et digitus mea concinnaverunt psalterium. Et quis annubuit Domino meo? ipse Dominus ipse exaudiit; ipse emisit Angelum suum, et tulit me de orbis patris mei, et auxit me in oculo anchoris maris. Fratres mei pulchri et magni: et non bene complacuit in eis Dominus. Exi in occursum alienigenae (Philistino) et maldecurit me in idolis suis; ego vero transiens gaudium quod a filio, capite truncave eum, et absolu-
to Goliād. Quasi scriptus a Davide extra numerum, cum pugnasset cum Goliath. Porro hic Psalmus in latinum translatus, ita sonat: *Parvus eram in fratribus meis, et junior in domo patris mei; pascbam oves patris mei. Manus mea fecerunt organum, et digitus mea concinnaverunt psalterium. Et quis annubuit Domino meo? ipse Dominus ipse exaudiit; ipse emisit Angelum suum, et tulit me de orbis patris mei, et auxit me in oculo anchoris maris. Fratres mei pulchri et magni: et non bene complacuit in eis Dominus. Exi in occursum alienigenae (Philistino) et maldecurit me in idolis suis; ego vero transiens gaudium quod a filio, capite truncave eum, et absolu-
to Goliād. Quasi scriptus a Davide extra numerum, cum pugnasset cum Goliath. Porro hic Psalmus in latinum translatus, ita sonat: *Parvus eram in fratribus meis, et junior in domo patris mei; pascbam oves patris mei. Manus mea fecerunt organum, et digitus mea concinnaverunt psalterium. Et quis annubuit Domino meo? ipse Dominus ipse exaudiit; ipse emisit Angelum suum, et tulit me de orbis patris mei, et auxit me in oculo anchoris maris. Fratres mei pulchri et magni: et non bene complacuit in eis Dominus. Exi in occursum alienigenae (Philistino) et maldecurit me in idolis suis; ego vero transiens gaudium quod a filio, capite truncave eum, et absolu-
to Goliād. Quasi scriptus a Davide extra numerum, cum pugnasset cum Goliath. Porro hic Psalmus in latinum translatus, ita sonat: *Parvus eram in fratribus meis, et junior in domo patris mei; pascbam oves patris mei. Manus mea fecerunt organum, et digitus mea concinnaverunt psalterium. Et quis annubuit Domino meo? ipse Dominus ipse exaudiit; ipse emisit Angelum suum, et tulit me de orbis patris mei, et auxit me in oculo anchoris maris. Fratres mei pulchri et magni: et non bene complacuit in eis Dominus. Exi in occursum alienigenae (Philistino) et maldecurit me in idolis suis; ego vero transiens gaudium quod a filio, capite truncave eum, et absolu-
to Goliād. Quasi scriptus a Davide extra numerum, cum pugnasset cum Goliath. Porro hic Psalmus in latinum translatus, ita sonat: *Parvus eram in fratribus meis, et junior in domo patris mei; pascbam oves patris mei. Manus mea fecerunt organum, et digitus mea concinnaverunt psalterium. Et quis annubuit Domino meo? ipse Dominus ipse exaudiit; ipse emisit Angelum suum, et tulit me de orbis patris mei, et auxit me in oculo anchoris maris. Fratres mei pulchri et magni: et non bene complacuit in eis Dominus. Exi in occursum alienigenae (Philistino) et maldecurit me in idolis suis; ego vero transiens gaudium quod a filio, capite truncave eum, et absolu-
to Goliād. Quasi scriptus a Davide extra numerum, cum pugnasset cum Goliath. Porro hic Psalmus in latinum translatus, ita sonat: *Parvus eram in fratribus meis, et junior in domo patris mei; pascbam oves patris mei. Manus mea fecerunt organum, et digitus mea concinnaverunt psalterium. Et quis annubuit Domino meo? ipse Dominus ipse exaudiit; ipse emisit Angelum suum, et tulit me de orbis patris mei, et auxit me in oculo anchoris maris. Fratres mei pulchri et magni: et non bene complacuit in eis Dominus. Exi in occursum alienigenae (Philistino) et maldecurit me in idolis suis; ego vero transiens gaudium quod a filio, capite truncave eum, et absolu-
to Goliād. Quasi scriptus a Davide extra numerum, cum pugnasset cum Goliath. Porro hic Psalmus in latinum translatus, ita sonat: *Parvus eram in fratribus meis, et junior in domo patris mei; pascbam oves patris mei. Manus mea fecerunt organum, et digitus mea concinnaverunt psalterium. Et quis annubuit Domino meo? ipse Dominus ipse exaudiit; ipse emisit Angelum suum, et tulit me de orbis patris mei, et auxit me in oculo anchoris maris. Fratres mei pulchri et magni: et non bene complacuit in eis Dominus. Exi in occursum alienigenae (Philistino) et maldecurit me in idolis suis; ego vero transiens gaudium quod a filio, capite truncave eum, et absolu-
to Goliād. Quasi scriptus a Davide extra numerum, cum pugnasset cum Goliath. Porro hic Psalmus in latinum translatus, ita sonat: *Parvus eram in fratribus meis, et junior in domo patris mei; pascbam oves patris mei. Manus mea fecerunt organum, et digitus mea concinnaverunt psalterium. Et quis annubuit Domino meo? ipse Dominus ipse exaudiit; ipse emisit Angelum suum, et tulit me de orbis patris mei, et auxit me in oculo anchoris maris. Fratres mei pulchri et magni: et non bene complacuit in eis Dominus. Exi in occursum alienigenae (Philistino) et maldecurit me in idolis suis; ego vero transiens gaudium quod a filio, capite truncave eum, et absolu-
to Goliād. Quasi scriptus a Davide extra numerum, cum pugnasset cum Goliath. Porro hic Psalmus in latinum translatus, ita sonat: *Parvus eram in fratribus meis, et junior in domo patris mei; pascbam oves patris mei. Manus mea fecerunt organum, et digitus mea concinnaverunt psalterium. Et quis annubuit Domino meo? ipse Dominus ipse exaudiit; ipse emisit Angelum suum, et tulit me de orbis patris mei, et auxit me in oculo anchoris maris. Fratres mei pulchri et magni: et non bene complacuit in eis Dominus. Exi in occursum alienigenae (Philistino) et maldecurit me in idolis suis; ego vero transiens gaudium quod a filio, capite truncave eum, et absolu-
to Goliād. Quasi scriptus a Davide extra numerum, cum pugnasset cum Goliath. Porro hic Psalmus in latinum translatus, ita sonat: *Parvus eram in fratribus meis, et junior in domo patris mei; pascbam oves patris mei. Manus mea fecerunt organum, et digitus mea concinnaverunt psalterium. Et quis annubuit Domino meo? ipse Dominus ipse exaudiit; ipse emisit Angelum suum, et tulit me de orbis patris mei, et auxit me in oculo anchoris maris. Fratres mei pulchri et magni: et non bene complacuit in eis Dominus. Exi in occursum alienigenae (Philistino) et maldecurit me in idolis suis; ego vero transiens gaudium quod a filio, capite truncave eum, et absolu-
to Goliād. Quasi scriptus a Davide extra numerum, cum pugnasset cum Goliath. Porro hic Psalmus in latinum translatus, ita sonat: *Parvus eram in fratribus meis, et junior in domo patris mei; pascbam oves patris mei. Manus mea fecerunt organum, et digitus mea concinnaverunt psalterium. Et quis annubuit Domino meo? ipse Dominus ipse exaudiit; ipse emisit Angelum suum, et tulit me de orbis patris mei, et auxit me in oculo anchoris maris. Fratres mei pulchri et***************************************

hominibus, iisque interdum parum antiquis appositi. Sic Psalmi nomesimū titulus, cùm ab hebreis codicibus et à S. Augustini commentario absit, suam ipse prodit novitatem, que et S. Hieronymi, Theodoreti et Euthymii testimonio confirmatur, asserentum hunc Psalmum titulo carere. Praterea ipse Theodoretus, quavis auctoritatē divinam tribua titulis in textu hebreo et versione græcā 70 Interpretum extantibus, tamen eos omnes rejicit, qui ibidem non extant. Ita reprobandum censet titulum Psalmi 64, et putat eum titulum recentioris alicuius scriptoris, satis historie Psalmorum sensu imperiti, operā adjectum esse. Imperite pariter et stultitia accusat illos, qui Psalmi 156 titulum, cùm in hebreo nullus appareat, addecerunt. Similia scribit de titulis Psalm. 138 et 143, et 145, etc. Accedit, quod 70 Interpretes, vel alii posteriores Graeci, alias, quām apud Hebreos, titulos addiderint. Neque semper et in omnibus versionibus eodem titulo legi contingit. Versio enim syriaca, vetustissima sanè, non rarò cùm in re à textu hebreo, et à versione græcā 70 Interpretum, et à textu latino nostra Vulgate discrepat. Quis autem titulus, si omnes Canonici essent, immutandis temerario ausum apposuerit unquam? Numquid Ecclesia, si titulos Psalmorum in canone recipiendo censeret, modum aliquatenus imposuerit tantu[m] commentatorum licentia, ac extra prescriptos in fronte Psalmi limites præterigredi prohibuerit severissime? Neque id fecit Ecclesia, dum in concilio Tridentino Canonicum auctoritatem nostræ Vulgate, adeoque etiam libri Psalmorum adstrinxit. Quod enim ipsius mens non ferit, tunc etiam omnes Psalmorum titulos declarare, esse divina auctoritatis atque Canonicos, inde colligitur, quia hodi usque eruditissimi plures theologi (non reclamante aut improbante Ecclesia) demonstrandum sibi sununt, non omnes illos titulos Divini Spiritus opus esse, nec in census divinorum Scripturarum cooptandos. Certe illustris. Calmet (1) expressè ait his verbis: *Concilium Tridentinum canonican auctoritatem textui vulgaris adstrinxit, titulos librum sacrorum (loquitur ibi ex instituto de titulis Psalmorum) in medio relinquere, omnes consentiunt.* Cùm igitur satis conveniat inter theologos, non omnes aquæ librum sacrorum titulos pro inspiratis habendos (aliquos enim divinitus inspirato fuisse, non ambigunt, ait ipse Calmet); fateamur oportet, eos qui divinitus inspirati sunt, cum ceteris titulis immixtis, confusisque non satis posse distinguere, ut prouide in ea, quâ sumus ambiguæ, neque rejicare omnes, neque probare, tanquam divinitus inspiratos et Canonicos audeamus.

(1) Quare omnibus consideratis, videtur media via hæc in questione tenenda, et dicendum 4°: Psalmorum titulos omnes retineri et servari oportet, cùm inter illos non rarò divinam habeant auctoritatem. 2° Qui à primis auctoribus, h. e., scriptoribus textis originali, vel ab Esdra originem ducunt, divine auctoritatis esse, dicendi sunt. 3° Tandem, qui sive ante,

(1) In suo Dictionario Bibl., v^o *Psalmus.*

sive post Esdram profanā manu, sive grecā, sive judeæa, adiecti sunt, dietæ auctoritate parent. Neque sancti Patribus, qui divinam titulis auctoritatem astrinxerunt, alia fuisse mens existimanda est, quam quid tituli in textu originali extantes, vel ab Esdra, aut aliquo Prophetarum appositi, divinam habeant auctoritatem; ceteros vel ipse Theodoretus non raro deseruit, ut supra vidimus.

42. Quares X: *Cur Liber Psalmorum adeo obscurus?* Resp.: Plures sunt tante obscuritas cause. 1° Textū hebrei abstrusitas, quæ sanc in Psalmis, utpote poetico et metrico scripto, magis quām in aliis prosa exaratis libris, sese prodit: fermè sicut facilis intelleguntur, e. g., libri Ciceronis ad Titū Livi, quam carmine Horatii, Homeri, Pindari, etc. In linguis sotene Orientalibus maximè difficultas angetur, quorum prosa pariter oratio eas patiunt figuras, quas rarò, et non nisi caustissimum Latinorum poe: is admittetur. Præterea illorum (i. e., Orientalium) carminis ea est sublimitas, ut et grecorum et romanorum poetarum stylum et sublimitatem sapienti multum superet. Accedit ignoratio vis particularum in lingua hebreā, contextum orationis colligantibus; quin et aliquando ab auctore, in argumenti magnitudine occupato, eadem particula omisso, lectorem in incerto vagantem relinquent. 2° Apparentes antilogia seu contradictiones; quavis reipse tales non sint. 3° Varietas sensuum; cùm aliis sit sensus literalis seu historicus, aliis mysticus. 4° Prædictio rerum futuraru[m]. Est enim Psalterium profundissimi et impensis sensu liber, in quo non mysteria tantum maximè sublimia, sed vaticinia etiam obscurissima pariter et enigmaticè proposita (1). Et quavis sciamus, in Psalmis contineri futurorum oracula, et preter litteralem locutorum obvium, penitiorum alium esse et sub figurarum velaminibus latenter sensum, tamen quem determinatū vaticinio in hoc aut illo Psalmo, quisve confundatur sensus, non semper nobis constat. 5° Illa gravissima aquæ omni convenientis Scripture causa, cur adeo difficilis et obscura sit ejus intelligentia, quia requirit cundam in lectore Spiritum, qui scripta est. Tradunt eam causam Basilis (2), Bernardus (3), Cassianus (4): Numquid intelliges David, sit Bernardus loc. cit., donec et ipsa experientia ipsius Psalmorum affectus inducet? Quo sanè difficillores Psalmi ad percipiendum evidenter, cùm plus quam cetera Scripture affectibus abundant, et quidquid in illis est, in se confundat.

Scholion. Librum Psalmorum esse valde obscurum, nihil magis probat, quam immensa commentatororum in Psalmos editorum multitudo. Sunt qui ultra 500 enumeraverint, non computatis veterum Patrum commentariis. P. Le Long, sacerdos Oratori, sedulus, si quis alias et exactus earum rerum perscrutator,

(1) Vide Hilar. Prolog. in Psal. num. 5, et in Psal. 41, et Cassiodor. conclus. Comment. in Psal. 2(2) Proem. in Isaian. (3) Ad Fratres de Monte Dei. (4) Coll. 8, cap. 5, L. 3, Inst. cap. 55 et 54.

expansis tabulis ad 650 recensuit, illis demptis, qui super universam Scripturam commentaria elucubravit, tum et iis, qui Psalterii sollemmodo partem aliquam prosecuti sunt; ut proinde teste Calmeto (1) omnibus collectis, ad 1000 scriptorum in Psalmos summa constet. Accedit, quod etiam post hoc hujus auctoris assertum quidam in Psalmorum expositione magno studio laboraverint.

43. Quares XI: *Quisnam sit precipuus Psalmorum scopus, a Spiritu S. intentus?* Resp.: Non multos duntax, sed omnes omnino Psalmos ad Jesum ejusque Ecclesiam collinere vel in sensu literali, vel in sensu spirituali seu figura, gravissimis nititur rationum momentis, scilicet 1°, assertione ipsius Davidis (2) quasi communem ad Psalmos prefationem assertentis his verbis: *Dixit David filius Isai: Dixit vir, cui constitutum est de Christo, hebrei hukam a Meschach.* Obvio sic sensu declarat David, Psalmorum argumentum fuisse id omne, quod ad Christum pertinet, præmunitare, sequi ipsum in his velut organum Spiritus S. extitisse. 2° Jesus Christus et Apostoli Psalmos in N. T. libris non alia de causa toties allegant, nisi ut eis de Christo accipiendo esse ostendant; ac licet non de omnibus et singulis mentione faciant, utpote argumento, quod tractabant, minus convenientem, ipso tamen usu Psalmorum, quos allegabat, generalem de germano omnium sensu regulam statuisse videntur. 5° SS. Patres legitimis S. Scripturae interpretes euidentur Psalmorum scopum esse affirmant. Sic pater Tertullianus (3) et alios Hilarius, Hieronymus, Augustinus, Theodoretus diserte admonent, omnes Psalmos in Personā Christi loqui, ac ad Christum ejusque Ecclesiam collinere; id quod S. Augustinus expressè asserit, fidenter ad auditores suis promittens: *Certè illud minimus, sapientis audire, quod dicimus: vis est, ut in Psalmis invenerimus voces, nisi Christi et Ecclesie, aut Christi tamen aut Ecclesie tantum, quod utique ex parte nostra sumus.*

Corollarium. Minus probanda, hoc presertim tempore, videtur trium litteratorum in Gallia virorum opera Ludovici de Poix, Hieronymi de Arras, Claudi Francisci de Paris, qui ante annos non adeo multos novam Psalmorum ex Hebreo versionem atque explicationem proposuerunt, in qua potissimum Psalmorum parte ad veterem et novum Israelem relatâ Christo Domino non nisi septem ex omni numero xxxviii convergere docent. Sed majori ipsi lande respondit Cl. Rondelius, ostenditque multò plures Psalmos xxxviii ad Christum pertinere; immo Christum et Ecclesiam sensum esse principalem, h. e., propheticum et spiritualiter omnium Psalmorum. Porrò insigne quoddam schema de illustrioribus Psalmorum Prophetis expressius ad Christum Dominum relatis exhibet Hermannus Goldbagen (4).

(1) Praefat. in univers. Psalm. librum § V, et in Dictionario Bibl., v^o *Psalmus.*

(2) 2 Reg. 25, 1.

(3) Contra Præxam, cap. 4.

(4) Introduct. in Scriptur. Part. II, sect. 5, pag. 246, num. 156, 142.

14. Quares XII: *Quomodo intelligendum illud (Psalm. 43, 5): Omnes declinaverunt, simul iniuriae facti sunt, nec est qui faciat bonum usque ad unum;* cùm tamen multi in S. Scripturā nominentur justi, et inter ceteros Zacharias et Elisabeth? Omissis aliorum responsionibus, quas Cornelius à Lap. (1) accuratè recenset, respondeo cum eodem laudato auctore, Psalmistam in citatis verbis describere corruptionem natura humanae, omniumque hominum, si sola coru[n]a natura peccato vitiata, sine Dei gratia illam reparante et restaurante consideratur. Tali enim statu homines in omnia peccata prodiues ruunt. Non autem loquitur Psaltes de hominibus, in quantum verò dicit et gratia divina instruci sunt, quales erant Zacharias et Elisabeth. Quod verò hic sit genuinus sensus citati Psalmi, inde patet, quia S. Paulus, qui verus est Davidis interpres, citata Psal. 43 verba hoc sensu allegat in Epist. ad Romanos, cap. 5, v. 9, 15 dicens: *Causati enim sumus, (h. e., jam causam attulimus) Judeos et Graecos (seu Gentiles) omnes sub peccato esse, sicut scriptum est: Quia non est justus quicquam; non est intelligens, non est regiens Deum.* Omnes declinaverunt, simul iniuriae facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum. Quibus verbis Apostolus ostendit, omnes homines, tam Iudeos quām Gentiles, esse peccatis obnoxios, et egere gratiā Christi, nec eosdem à peccato liberari et justificari, nisi ex fide in Christum propitiatore, et per gratiam Christi. Quare cit. loc. genuinus horum verborum, non est qui faciat bonum, sensus est: *Nos est qui ex se, sine Dei, id est, Christi gratia faciat bonum, scilicet tale, quod sit perfectè et absolutè bonum et justum coram Deo, seu meritior gratia, justitia aut vita aeterna, et si possit facere aliqua opera moraliter bona.* Hinc ergo non sequitur, omnia opera infidelium esse mala et peccata, sed tantum esse inepta ad justitiam et gratiam Dei ac vitam aeternam promerendam. Hoc enim, quod ista promeretur, cit. loc., vocatur *bonum*, prout ex intentione et scopo S. Pauli manifestum est.

15. Quares XIII: *Quomodo verba illa Psalmista, Psalm. 31, v. 5: Quoniam tacui, invenierunt ossa mea, dum clamarem tota die, intelligenda sint? Si enim tacui, quoniam tota die clamavim? aut si tota die clamavit, quoniam maximè tum tacuit?* — Resp.: Psalmus hic agit de peccato et peccnitentia Davidis; et secundum plerosque interpres putatur scriptus post reprehensionem, quā Nathan Davidem ob crimen adulterii et homicidi commissum objurgavit. Itaque citati versiculi, adspiculante Theodoreto, Athanasio, Augusto, Genebrard. et Hebreis plerosque apud Calmetum, Comment. in Psalm. 31, v. 5, sensus est iste: *David tacuit; celavit facinus suum, donec Nathan detectis illud; deinde verb non cessavit tota die illud patet confiteri, atque propter illud adeo peccnitentia afflictari, ut valetudo detrimentum passa fuerit, et ossa illa* (1) Comment. in Epist. ad Roman. Cap. 3, v. 10, 11 et 12.

Ius invenaverint. Et reverè longo tempore David peccatum adulterii cum Bethsabea commissum tacuit, imò multis artibus occultare conatus est. Primum enim Uriam multis modis inducere tentavit, ut cum uxore propriâ dormiret; ut filius ex adulterio conceptus, ipsius Urias proprius putaretur. Et cùm Urias ad dominum propriae accedere nollet, adjicit David crimen homicidi, ut Uriâ sublatâ, et illius vidua in uxorem continuâ ductâ, pars, qui post novem menses expectabatur, erederetur esse Uriæ marit, et non Davidis adulteri. Nec tamecum vidua illâ in uxorem assumptâ, David peccatum suum continuâ confessus est; sed expectavit, ut filius nasceretur. Et fortassis ne tunc quidem peccatum suum deflere cipisset, nisi à Prophetâ Nathan admonitus fuisset. Itaque annum fere integrum, et fors etiam diutius Davidis cœno peccati jacuit, et confessionem distulit. Propterea dicit, quoniam tacui, et non continuâ peccatum confessus sum, sed abscondere et oscultare volui; id est *invenaverunt ossa mea, diem clamare totâ die;* id est, post agnum peccatum totâ die pro indulgentia clamare copi, et tandem ex tanto affectu clamari, ut ossa mea debili et vetusta facta sint. Vox enim Hebreorum *balus,* significat *invenaverunt,* et etiam consumpta sunt, sive attrita sunt. *Bilum illam, clam clamare,* in hebreo ad verbum est, *dura ruginem.* Ex quo intelligimus, clamorem illum fuisse clamorem doloris et compunctionis, qui recte rugitus dici potest. Vnde Bellarmine in eundem Psalmi trigesimi primi locum.

16. Quares XIV : Quomodo veritati consentiantur illud (Psalm. 56, v. 25): *Juor fui, etenim senti, et non vidi, justum derelictum,* nec semet ejus quarens patem? Item illud (Prov. 10, 5): *Non affiget Dominus fane animam justi;* cùm tamen (Luc. 16, 20), Lazarus, mendicus et justus, inedi laboraverit? — Resp.: Psalmista non alti, nullum dari hominem justum mendicantem, sed tantum ait, se non vidisse tamem. Adducit nimurū propriam experientiam, dicens: Liceat sine senes, nullum unquam justum perditus dereliquerit, nec filios ejus stipe ostiatis querentes conspexi. Dein, etiam si justi quondam aut sapientia cogantur mendicare, et fortè aliquos tales etiam Psalmista viderit; tamen in eis inopiam temporalem compensant Deus solatis et gratis aternis, ac spe eternorum honorum, ita ut non possint dici penitus derelicti, nec anxi et tristes aut quasi desperantes querunt panem, sed reapsè inhiabit potius honor spiritualium et aternis; bonus vero temporalium paucis contenti tivit.

Quod autem attinet alterum textum ex Proverbis desumptum, inprimis ille intelligendus est in sensu distributivo tantum: accommodo, seu solum de ordinarii contingentibus; nam haec et similes promissiones rerum temporaliarum in veteri Testamento salem, ut plurimum inplete sunt. Aliquando tamen secus factum est, sed tunc Deus famem corporalem suppletat satisitate et copia donorum spiritualium; ut etiam verum dici posset, egestatem et incommoda corporis esse justo deficitis animi. Non igitur affigebat tunc Dominus

(1) Réponses critiques, tom. III. num. 31.

fame animam justi, sed potius eandem saturabat, et recreabat. Sic etiam Lazarus illi evangelico inopiam temporalem compensavit Dominus eternorum spe, et tributio honorum que potiora sunt.

17. Quares XV : Quomodo David (Psalm. 50, v. 6) ad Deum dicere potuerit: *Tibi soli peccavi?* Numquid enim etiam peccavit adversus Uriam, quem per adulterium cum ipsius uxori commisum gravissim inhororavit, et occidit? adversus Bethsabeam, quam seduxit? adversus populum suum, cui tantis sceleribus pessimum exemplum præbuit? — Resp.: Omnis alius aliorum interpretum responsionibus, quas apud Calmetum (comment. in Psalm. 50, v. 6) invenire poteris, mihi præplacent duæ alias expositiones, quarum prima est Bellarmini, altera Bulleti. Bellarminus hunc locum ita exponit: *Tibi inquit, soli peccavi;* non dicit, *contra te solum peccavi;* peccaverat enim etiam contra Uriam, quem occiderat, et contra Bethsabeam, quam adulteraverat, et contra populum, quem scandalizaverat; sed dicit: *Tibi soli peccavi,* nimis ut judici, apud quem soli convinci poterat; nam nec alium judicem habebat; et si habuisset, quoniam factum erat sine teste, et quavis ex suspicione fama peccati manasset in vulgus, tamen legitimè peccatum probari non poterat; sed apud Deum judicem convictus erat, tum quia Deus viderat, tum quia conscientia ipsius testis erat apud Deum, qui scrutatur res et corda; et id est subiungit declarans: *Et malum coram te feci.* Quavis enim David occulè peccaverit, in tenebris clausi cubiculi, tamen oculos Dei excludere non potuit.

Altera expositio est Cl. Bulleti (1), qui in primis monet, et exemplis probat, vocem *solis* non semper esse exclusivum omnium aliorum. Si summus sacerdos Achimelech ad Davide dicebat, 1 Reg. 21, 1: *Quare tu solus, et nullus tecum?* Et tamen ex sequente versus 4 patet, Davide cum aliquibus, sed solidi paucioribus comitibus, tunc venisse. Unde teste Cornelio Lap. Comment. in 1 Reg. 21, 4, Lyras, Dion, et Athanasius, homil. de Semente, docent Davide cit. loc. dici solum venisse, quia non veniebat comitatus solidi frequentia famularum et militum, sed pauci duxit stipatus. Sic etiam in Epist. S. Jude vers. 4, legimus: *Subiutorum enim quidam homines... impi, Dei nostri gratiam transferentes in luxuriam, et solum Dominatorem et Dominum nostrum Jesum Christum negantes.* Profecto, dum S. Judas Apostolus Christum hic appellat *solum Dominatorem et Dominum nostrum*, non vult exclude Patrem divinum et Spiritum S., qui pariter noster Dominator et Dominus sumus. Taceo plura alia exempla à laudato auctore hanc in rem adducta, qui hinc verbi conclusit: *Igitur pari modo, quāmeis David contra Uriam, contra Bethsabeam, contra multos Israelitas, quos cum Uriâ in periclio tradidit, et contra populum suum taliter scandalizatum peccaverit, tamen ait, se soli Deo peccasse, quia clementissimo*

(1) Vide Calmet, Dissert. de exorcitis serpentibus, que Commentario in Psalmos praefixa est.

(2) De Animalibus L. 1, cap. 28, sect. 123, apud Bochart.

(3) Tom. IV Itinerarii sui in Cachemir, pag. 162, gallice.

(4) Histor. Persica L. 1, cap. 49.

(5) In formâ Theol. Bibl. Tom. II, pag. 197, 201,

(6) Comment. in Psal. 57, 5.

dolore offensi Numinis occupatus, de solo hoc summō tantopter offenso cogitabat, in eo contritionis momento omnium creaturarum; etiam eorum in quas peccauit, oblivisceretur. Ita Cl. Bulletus.

18. Quares XVI : Quomodo illud (Psalm. 57, v. 5 et 7): *Furor illis secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surdus, obturantis aures suas, que non exaudierat vocem incantantium, et venefici incantantis sapienter, conveniat cum bodiernorum philosophorum doctrina, qui inter fabulas numerant illam multorum opinionem, quod serpentes obstruant aures suas, ne vocem incantantis audire cogantur?* Ut eavilla horum philosophorum (ex preserim de Voltaire, qui (1) sacros Yates irridet, quod crediderunt serpentes hunc in modum fascinari posse) plenius faciem sat, observo: Bochartus, qui (2) omnes consuevit eruditiois sua nervos in hoc argumentum de exortandis serpentibus intendit, demonstrat notos apud veteres fuisse angues, qui venefici incantantis artem nonne eludentur; in assignando autem modo, quo animata isthac id efficerunt aut efficiant, variant auctores. S. Augustinus, Cassiodorus, Beda, S. Isidorus, aliique plures in eâ reverè persuasione, aspiderunt ex primis magicorum carminum scis è latrere evocantium sursum, alteram aream terre applicare, alteram verò caude summate occidere, donec evocatio absorvatur. Patres graci, uti Eusebius, S. Athanasius, Theodoretus, caliditatem surditatem sibi inducere serpentem credebant, sed quam potissimum, non explicant. Bochartus verò dupicum modum, quo serpentes vim magicorum carminum eluder possunt, recenset. ¹ Cum anguis horrent quodam sibi elato, incantantis vocem vel superat, vel saltum aquat; seu potius serpens sibilatione sua evançanti mago et respondet, et illum rodi quâdam imitatione animalium, quod à Latinis verbo *reptare* exprimitur. ² Cum serpens naturali surditate laborat, sive veneni sui malignitate vim magicorum carminum superat. Sic etiam eodem Bocharto est apud Arabes quoddam serpentum genus, qui surdi sunt, et quorum venenum insanabile et lethale, quia cum omnem magici carminis ita eludentur, veluti si obstructas haberent aures. Nimis maliginitate veneni sui, quod hi angues habent, impeditur stupor, à carnime magico inducendus. Quo enim velementum est virus, eó major agitatio spirituum et sanguinis oritur; que non potest continuò à demone compesci applicatione cause naturali. Neque enim illuminata est potestas demonis vel in ipsis bestias. Tales ergo angues vim magici carminis haud secus eludentur, *ac si aures obturatas haberent.* Ceterum, non négamus, sed potius asservimus, exortationes serpentum scipè aut plerunque esse naturales et non superstitiosas. Plures enim sunt artes et non superstitiones, quibus angues, alieque bellue soporentur; capiantur, ac veluti incantentur; musici videlicet, et canit; seu potius imitatione sibili ipsi

(1) Tractat. de Toleratione, ubi quasdam observationes super Prophetas accumulat.

(2) De Animalibus L. 1, cap. 28, sect. 123, apud Bochart.

(3) Tom. IV Itinerarii sui in Cachemir, pag. 162, gallice.

(4) Histor. Persica L. 1, cap. 49.

(5) In formâ Theol. Bibl. Tom. II, pag. 197, 201,

(6) Comment. in Psal. 57, 5.

proprium; denique et odoribus nonnullis, ac maximè suffit (1).

19. Observo II. Quamvis nostrâ aetate ab eâ incantandi angues superstitione homines desuenerint, non penitus tamen ab hoc magie genere cessarunt. Testatur Scaliger (2) vidisse se homines, qui magicorum carminum obmurmuratione serpentes acclarent; et Pomponiacus, de locat. cap. 4, viri cujusdam Mutina versantis meminio, angues tractantis prorsus impoxie; sed cum fortè simili virtutis suis in immanem aliquem et virilentiorem anguem dare specimen vellet, subilo morsu corruptus, diros inter crucifixus interiit. D. Bernier (3) testatur, etiam in regno Cacheini reperi homines, quorum id proprium esset institutum, serpentes excantare. Texeira (4) affirmat, à se visos serpentes, ipso aspectu immares ac terribiles, qui carnime cicurati non solum manus hominum palpi se servent, sed dominios suos haud secus ac domestica animalia sequentur, ad tibias edocti saltant, atque alia hujus generis facientes. Taceo alia ejusmodi exempla, quae apud Calmetum, loc. cit., et Weissenbach (5) annotata invenies.

Observo III. Si quis omnia haec incantationis servent exemplum ad fabulas amandare velit, faciat in ea pacem. Nam citra vim S. Scripturâ illatam cum Bellarmino (6), et Calmeto dici potest, non multum referre ad citati Psalmi explicacionem; utrum sit vere, un an fabulosum, quod dicitur de aspide etiandis sibi aures, ne audiat maleficium incantantem. David enim similitudinem dicit ab eo quod vulgo fertur, loquiturque ex sententiâ populari, sed ad mentem vulgi carminibus magicis vim istam incantant serpentes tribuent. Neque in imaginibus seu similitudinibus semper verum, sed veri speciem sequi solemus. Et profecto sollempne est scriptoribus sacris, quoniam in supernaturali, et infallibili lumine illustratis, ut vulgarem loquendi rationem non raro sectentur, quod se ad captum et indolem vulgi accommodent. Hinc legimus in Scripturâ odium, iram, penitentiam Dei, ejusque oculos, manus et pedes. Audire Deus legitim voces pulli corverum ad ipsum clamantis, Ps. 146; columbe simpliciter, et serpentes prudentia proponuntur in exemplum Matth. 10, 46; quatuor esse super terram scribitur Salomon Propt. 50, quia, minima fieri, sapientia tamen vel ipsos sapientes viros superant; nempe formica, lepusculus, locusta, et lacerta. Quidni igitur Psalmista sine errandi periculo sese potuerit accommodate communi veterum persuasiōnē de incantatione serpentum, dicens: *Furor illis secundum similitudinem serpentis!* etc.

Scholion. Monet S. Augustinus, non ideo approba-

(1) Vide Calmet, Dissert. de exorcitis serpentibus, que Commentario in Psalmos praefixa est.

(2) De Animalibus L. 1, cap. 28, sect. 123, apud Bochart.

(3) Tom. IV Itinerarii sui in Cachemir, pag. 162, gallice.

(4) Histor. Persica L. 1, cap. 49.

(5) In formâ Theol. Bibl. Tom. II, pag. 197, 201,

(6) Comment. in Psal. 57, 5.

SCRIPTURA SACRA CONTRA INCREDULOS PROPUGNATA.

SCRIPTURA SACRA CONTRA INCREDOLOS PROPUGNATA.

ri in Scripturā incantationes veneficiorum, quia Psalmista inde similitudinem accepit; nam et Dominus in Evangelio similitudines duxit à iudeis injusto, qui nec Deum timet, nec hominem reveretur; et à villico iniquitatis, qui domando bona domini sui, amicos multos sibi conciliavit; ne tamen approbavit injustitiam iudicis, neque fraudes servorum. Porro, quando Psalmista loc. cit. *veneficos sapientem incantare ait, que (aspis) non exaudiet vocem incantantum: et benefici incantantis sapientem, non laudat aut probat artem magiam*, sed (ut Menochius et Bellarminus recte expounderunt) sensus est: «*Quae non exaudiet vocem... venefici incantantis sapientem*, id est, valde periti in arte *sci... seu in arte magica exercitatisimissimi.*»

ci in afflictione positi sub Nabuchodonosore tempore captivitatis Babylonice, vel, ut alii volunt, gement sub iugo Antiochi Epiphani. Et sanè, si citatum temum accipimus de statu Iudosorum tempore captivitatis Babylonice, aptè explicari possunt illa capiuntur suspicita, cit. loc. expressa: *Signa nostra non vidimus, iam non est propheta.* Quamvis enim signa seu prodigia quedam tempore captivitatis Babylonice facta fuerint, e. g., liberatio Danielis, et sociorum eius a ardenti fornicate, et iterum Danielis de lacu lectione, item, etc.; tamen ista non erant ad liberationem totius populi Iudaici adēc patentes edita, at illa in Egypto olim, atque in deserto facta, quia idē deus merito apponere poterant *signa nostra*. Dein non erat

49. Quares XVII. : Quomodo Psalmista, Psal. 68,
29, in sensu mystico contra Iudeos persecutores
Christi Domini orare potuit: *Dilectans de libro vi-
centium, et cum iustis non scribentur; cum tamen hi
nunquam scripti fuerint in libro vita?* » Resp.: Va-
rius sunt huius sententiae explicaciones; prout etiam varie sunt libri vita vel libri viventium significaciones,
quemadmodum apud Lorimum (1), aliquos interpretes
videre poteris. Mili precepit explicatio Bellarmini,
qui per librum viventium et justorum hoc loco intel-
ligit librum populi Dei, atque ita ait: *Probabilior
videtur eorum sententia, qui per librum viventium
et justorum, intelligunt populum Dei, in quo scripti
sunt vari cultores Dei, quibus solis vera justificatio
contingit, et qui sunt filii et haereses. Verè enim
Iudei qui olim erant populus Dei, nunc deleti de li-
bro viventium et justorum, non sunt amplius popu-
lus Dei, neque partem habent in hereditate filiorum
Dei; et contra gentiles, qui non erant populus Dei,
per fidem in Christum cohererunt esse populus Dei,
et partem habent in regno Dei. Hoc predixisti. Da-*

tunc Propheta; quavis enim Daniel fuerit Babylon
tamen non erat Propheta popularis, quem vulgo con-
sulerunt homines, quemadmodum in Iudea olim con-
sueverant. Ezechiel longius Babylone aberat in Mes-
opotamia superiori, iuxta fluvium Chobar divisa
afflatus. Iudeis omnino non erat cum Judas cap-
vis Babylonem profectus, sed à reliquo Iudeorum
ut secum iret in Aegyptum, compulsus est, Jer. 4.
4. 8. Denique, licet tempore captivitatis Babylonie
fuerint Propheta aliqui, nulli tamen erant, quales Ja-
cobi captivi optabant, et quales olim post exi-
stitione Aegypti habebant, aut in Iudea et Ierusalem in-
tabantur; qui palam ipsis initium, vel finem malorum
annuntiabant, qui eos hortabantur, vel in calamita-
bus ipsorum consolabantur, ac etiam signis seu mira-
culis juvabant. Sensus itaque illorum verborum: *Jan
non est Propheta, rectè assignatur iste: Jan non est
Propheta, qui nobis optulit, ut olim Moyes, Samuel
et alii, quique coram prosens nos voce solerat, et signis
seu miraculis juxerat hostes.* Vide Trinacria
metum, Menochium Commentarii, in hunc locum.

ni cap. 9: *Non erit eis populus, qui cum negaturus est. Et Osee 1: Non populus meus, et ego non ero vester Deus.* Et Dominus in Evangelio seipsum hoc prædictum Iudeis, fore, ut auferetur ab eis regnum Dei, et filii regni ejercentur foras, et in locum eorum venirent gentes ab Oriente et Occidente, et re- cumberent cum Abraham, Isaac et Jacob in regno celorum. Hanc expositionem attingit breviter S. Hilarius, sed fusius S. Hieronimus, qui dicit Iudeos persecutores Christi deletos esse de libro, in quo scribantur Patriarchæ et Prophetæ, et non esse scriptos in libro eorum qui justificantur per fidem Christi, quorum nomina scripta sunt in coelis. Ex his Bellarmini verbis satis, ut opinor, sensus illorum verborum: *Delectantur (Iudei persecutores Christi) de libro viventium, et cum justis non scribantur, patet.*

21. Queres XIX: *Quomodo Psalmista, Ps. 81, 4, predicere potuerit: Movebuntur omnia fundamenta terræ; et simul, Psal. 105, v. 5, assere: Fundata terram super stabilitatem suam. Non ininclusa in seculum seculi.* Quomodo hic evitatur contradictionis? Resp.: Nulla hic est contradictione. Nam in primo texto (ut Bellarminus et Menochius expounderunt) Scriptura loquitur in sensu morali et metaphoricō quid nempe ob ignorantiam vel injustitiam Iudeos secutura sit perturbatio et tumultus, sedatio et delictio populorum. Deplorat enim ibi Psalmista voluntariam excaecitatem Iudicum, ob quorum injustitias totum orbis terrarum conturbatur. In altero autem textu Scriptura loquitur in sensu physico, ac sensu estatis. Terra non iniurit alteri solido corpori; illa sibi ha- sis est ac fundamentum; illa innitur super stabili- tatem suam, super aquilibrium et centrum suum,

20. Quæsæ XVIII : Quomodo David, Ps. 75, 9, dicere potuerit : *Fam non est Prophæta; eum tamen tunc Prophetæ fieri Nathan, Gad, aliquis?* — Res : Nego suppositum, quod hoc loquere sermo sit de tempore Davidis, sed describatur oratio nonnulli Iudei, ve ut textus hebreus habet : Fundavit terram super basim suam, non commovit in seculum secundum. Sic etiam alibi Scriptura dicit : Fundavit (Deus) orbem immobilem, 1 Paral. 16, 50.

22. Quæsæ XX : Quoniam explicatur illud Ps.

(1) Comment. in Psalm. 68, v. 29.

SIMPATIA SAGRA CORTINA INTEGRIGOS PROPUGNATA.

PARS V. SECT. I. DE LIBRO OSAS NOR

ceat, ab impis sepius opprimi justos, et illos dominari? — Resp.: Textus non ait: *Non ponet Dominus virgam peccatorum*, etc., sed: *Non relinquit, vel ut in hebreis est: Non requiescit virginis (seu sceptum) peccatoris super sortem iustorum;* quia metaphoram non requieget eleganter exprimit brevitate temporis, quo peccatores permitur regnare super iustos. Quan-

vis enim tempus hoc longum videri possit iis, qui non cogitant exterminatum; tamen iis, qui ex divina promissione certi sunt, regnum sanctorum cum Christo sine fine duraturum, momentaneum videtur omne, quod habet finem. Ait igitur Psalmista: *Non requiescat virga peccatoris super sordem justorum*, id est, erit quidem potestas peccatoris non raro super justos ad eorum probolationem, vel exercitationem, vel correctionem; sed non erit manens, sed transistuta; temporalis, non aeterna. Ita Bellarminus cum aliis. Eadem ferme exposito est Menochius, qui citatum textu ita exponit: *Non requiescat virga peccatoris*, etc., id est, non permettit Dominus pios et fideles populos, qui sors et hereditas illius sunt, nimis diu vexari flagello impunito, ut non extendant iusti ad iniuriam manus suas, id est, ne si justi diuturno tempore se malis conflicterant animadverserentur, a pietate desistant, quasi Deus parvus cureret eos, et impensis melius sit.

24. Queres XXII: *Cum quomodo David, Ps. 451 c. 2, 6, jurare et votare potuerit, se non intraturum domum suam, nec in lectum ascensurum; imo etiam neque extra lectum dormitorium, aut quietem ullam caplurum, donec talis templum extirpus, ut in eius dignitate possit area Domini collolocari? Nonne absurda et dum insipiens est, ait, auctius increduli, jurato prominere et votare, quod implere non possis, quodque naturae vires superat, videbet tamidin insomnem esse, dum templum stratur?* Antequam respondet, recito Psalmi modo citati verba hac de re ipsam: *Sicut (David) jurauit Domino, votum vocavit Deo Jacob: si introire in tabernaculum domis meas, et ascendere in lectum stratii mei, si dedero somnum oculis meis, et palpebris meis dormitionem, et requiem temporibus meis; donec inventiar locum Domino, tabernacula Deo Jacob.* Quia ultima verba, ut Bellarminus cum aliis recte admittit non significant. Porro enim

22. Quares XXII: «Quoniodò concordet illo Psal. 126, 3: *Vanum est vobis ante lucem surgere*, cum illo Sep. 16, 28: *Oporet prævenire eum, ad benedic-
tione tuam, et ad ortum lucis te adorare*. Quoniodò hi duos textus conciliant?» — Resp.: Sensus primi textus est, inutiles esse hominum curas, ac vigiliam, ni Domini adsit auxilium. Nam, ut S. Chrysostomus, Theodorest, et Eutymius tradidissent, hec proposita exhortatio, sive admonitio in sensu litterali pertinet ad populum Hebreorum post revercionem à captivitate Babylonica, quando laborabat in edificanda domo Dei, et restauranda civitate Jerusalem, et à vicinis gentibus tota fere illi tempore vexabantur et impediabantur (1). Dux igitur filii Israhel præ nimia sollicitudine, dum in angustias essent, ante lucem opus adificationis aggre-
diabantur; mons ille Spiritus S., nihil profutrum, quod ante lucem operari incipiunt, nisi Dominus illis adiudicaret; sed si Dominum adjutorem habuerint, et in ipsum suam posuerint, opus prosperus successurum, etiam post necessariam quietem, orto jam sole ope-
ri se accingant. Insinuat nobis hunc somnis totum sa-
cra contextus cit. loc. positus. *Vanum, inquit Deus, sit vobis ante lucem surgere*, ad opus videlicet adifica-
tionis prosequendum; ubi subintelligendus est versus immediate precedens, nisi Dominus adedicaverit do-
mum, vel custodierit ciuitatem; et ideo confidentes in
Domino, et illum assidue invocantes, surgite, postquam ereditis, id est, post nocturnam, ac necessariam quietem, surgite ad opus: *Qui manducatis panem doloris,
est, vos qui in angustiâ et appressione nunc in-
propter infestationem contaminam iuniorum. San-*

ctus Iacobus recte advertens, non signacit latitudinem vo-
rise, ne non acceptum ullam quietem, donec à Deo
sibi locus templi adificandū revelaretur; sed sensus
est, donec responde tempore implantum extrixisset. Nam, ut ex 2 Reg. cap. 7, et ex 1 Paralip. cap. 22, constat, David
non tam de designando templi loco, sed de ipsa ejus-
dem adificatione sollicitus erat, et in hanc executionem
dandum ingenti studio invigilabat. Jam autem, in-
quunt increduli, nolle quietem capere, aut dormire,
donec templum tam magnificum redificatur, fuerit;
idque jurato vovere, non nisi hominis insipientis est.
Aut, an ille sanx mentis est, qui jurato promulgit,
quod servare non potest? Verum ad hunc incredulorum
cum cavillum, resp. cum Bellarmio et Buleto, hoc
perquam incepit objici ab incredulis. Equidem David et asseverat et votet, se nec dominum, nec lectulum
sum antea editurum, sed nempe per figuram hyper-
boles, ad ingens desiderium sum exprimendum, que
serpentem astutus, Deo templum edificandi. Neque
ejusmodi figura in S. Scripturâ, aut in communī modo
loquendi infrequtes est, quo hoc loco, et in similibus
circumstantiis duxat sollicitudinem magnam rei
faciente denotat. Sic in L. Proverb., cap. 6, v. 5 et 4,
sponsori præscribitur, ut maximâ sollicitudine fidem
datum liberet: *Discire, festina, suscita amicum tuum;
ne dederas somnum oculis tuis, nec dormiret palpebra tua.* Neque tamen ideo precipit, ut sponsor omni-
nem non dormiat, donec promissum suum impieverit.
Hoc enim interdum non nisi intra spatium longum tem-
poris fieri potest. Itaque sensus summodo est, ut
sponsor morales diligenter adhibeat, et impletione
promissorum nisi interdum longum temporis
spatium.

(1) Vide Bellarminum aut Calmetum Comment. in hunc Psalmum.

taceat pupilla oculi tui, non petit, ut Iudei diu nocte absque intermissione flerent: id enim fuisse impossibile, sed ut animo valde contristarentur, quod devastations sancte civitatis recordarentur. Taceo plura alia ejusmodi exempla. Unicum addo ex communi nostro loquendi modo desumptum. Scippe dicimus, nos non ante quieturos, donec certum aliquod propositum aut negotium conjectum fuerit, cuius tamen executio interdum pluribus annis indiget. At quo hoc modo loquendi plane dicere nolumus, nos tuto hoc tempore nullam quietem, nullam animi tranquillitatem, somnumne capturos. Solummodo illis verbis indicare volimus, tali negotio nobis maxime cordi esse, nec illius exequendi curam nos unquam animo dimisimus, donec plene conjectum fuerit. Sic etiam haec verba intelligunt unusquisque, ad quem ita loquuntur.

Similiter igitur etiam juramentum illud Davidis intelligendum est: *Si introierit in tabernaculum domum meam*; id est, juro me non intraturum in domum meam, ita ut obliviscar domis Dei deducande: *Si ascendero in lectum strati mei*, id est, juro me non ascensurum in lectum meum, ita ut non cogitem de aedificio templi, ubi propriè area Domini requiescat. *Si dederit sonnum oculis meis*, et palpebris meis dormitionem, id est, juro me non dormiturum, ita ut non vigilem circa templum Domini erigendum: *Et requiem temporibus meis*, id est, juro me non compositorum caput meum ad quiescendum, ita ut quiescam a sollicitudine donis Domini preparande. Quod juramentum et votum David, quoad in se fuit, accurassimè admixperit ut intelligi potest per verbi eius, 1 Paral. 29, 2: *Ego, inquit, totis viribus meis preparavi impensa domis Dei mei*; aurum ad vasa aurea, argentum ad argenta, etc... Et super hæc, que obtulit in domum Dei mei de peculio meo aurum et argento, *in te templum Dei mei, exceptis his, qua preparavi in eadem sanctam, tria milia talenta auri et auro Ophir, et septem milia talentorum argenti probatissimi ad decurios parietes templi*. Ac preter has ingentes opes, paravit etiam David descriptionem omnium partium templi, porticus, et celariorium et conacum et similium rerum, ac preterea omnium ornamentorum, ut habetur in L. 1 Paral. cap. 28.

Neque dicas: *Templum ipsum tamen non edificavit David*, sed Solomonus ejus filius; ergo David votum suum juratum non integre implevit. Resp.: Deus votum quod ipsam edificationem templi noluit à Davide impleri, sed ei per Prophetam Nathan indicavit, non ipsum, sed ejus filium Salomonem à Deo electum esse, ut templum edificaret. 1 Reg. 7, et 1 Paral. 28.

25. Quares XXIII: «Quomodo illud Psalm. 45, 3: *Sicut ros Hermon, qui descendit in montem Sion*, intelligendum sit? Quā enim viā aut canali ros montis Hermon, qui in tribu Issachar situs est, descendere poterit in montem Sion, qui est Jerusalym?» Resp.: Varie sunt variorum interpretum hujus textus expositiones, quarum aliquas solum commemorabo. Bellarminus ait Psalmistam considerasse montem

Hermon esse altissimum, et amplissimum, atque in eo magnum esse roris abundantiam; montem autem Sion esse multo humiliorum et aridiorum; et ideo more poetico dixisse, ex monte Hermon descendere rorem in montem Sion, quasi communiceat mons Hermon rorem, quo abundat, cum monte Sion. Non quid idem omnino ros, qui est in monte Hermon, descendat in montem Sion, sed quid similis ros descendens in montem Sion, videatur quodammodo ex monte Hermon descendere. Et apertissimè convenienter haec similitudo in conventum fratrum habitantium in unum, de quo illi sermo est (1). Sunt enim fratres concordes, quasi tot montes, sive colles Sion, in quos descendit ros celestis à Christo, qui est quasi Hermon altissimus, et rora celesti plenissimus. Unde dicit Joannes, cap. 1, 16: *Et de plenitudine ejus nos omnes accipimus*. Non communicat autem Christus nobiscum eam ipsam gratiam, et gloriam numero, quam in se habet; sed aliam simili, et minorem. Itaque Psalmista recte ait: *Bonum utilitatis fratrum habitantium in unum sicut ros Hermon, qui descendit in montem Sion*, sive, ut est in hebreo, *in montes Sion*.

Altera expositionis est Euthymius, Theodoretus, Generalbradi, aliorumque dicentium, per ventum Euro-Aquilonum ex monte Hermon in montem Sion derreti roscidam materiam cum rubibus, et hoc sensu rorum ex illo in istum descendere.

Tertia expositionis est Haymonis, Jacobi Perez de Valencia, episcopi Christopolitanii, Vatabli, et plurimum aliorum, qui censem, aut iterato subtiliter debent rorū roris, ita ut sensu sit: *Sicut ros Hermon, et sicut ros qui descendit in montem Sion, jucundus est et expletus*; ita bonum et jucundum est habere fratres in unum.

Scholion. In citato Psalmo commendatur fratrum concordia, et duabus similitudinibus explicatur jucunditas et utilitas fratrum habitantium in unum. Ac primò jucunditas haec comparatur unguento pretioso, quo uecubatur caput summi pontificis, quod erat odoris suavissimi (vid. Exod. 50, 23, 31): quod quidem unguento effusum in caput pontificis, inde defluat ad barbam, et à barba in oram vestimenta, id est, in illam partem vestimenti, quia circumdat columnam seu quae immediate subiecta est barba. Neque enim per oram intelligitur extremitas vestis sacerdotalis, sed summitas, ut notavit S. Augustinus, et ut indicat textus hebreus, qui ad litteram habet: *Super os vestium illius*; nam juxta Scripturam stylum, os vestium superiorum illum hiatus significat, quia collum inseruit (2). Idipsum etiam ratio ipsa demonstrat; non enim tantum unguento in caput pontificis effundi solet, ut usque ad extreimas vestes defueret. Itaque ho-

(1) Contextus Psalm. 132, 1, 4, ita sonat: «Ecco quā bonum et quā jucundum habiri fratres in unum! Sicut unguento in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron; quod descendit in oram vestimenta ejus: sicut ros Hermon, qui descendit in montem Sion.»

(2) Exod. 28, 51. Item 59, 20 et 21. Job. 30, 18.

rum verborum: *Ecco quā bonum, et quā jucundum habitare fratres in unum!* Sicut unguento in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron; quod descendit in oram vestimenta ejus, merito assignatur iste sensus: *Sicut unguento sacerdotale effusum in caput Aarons defluat in barbam et oram summam vestimenti ejus;* et sic fragrantia sui mirè recrebat eum Aarona, tum presentes omnes; ita concordia fratrum mirè oblectat Deum et homines. Vnde Tironius, aliquos interpres in hunc locum. Eamdem veritatem Psalmista illustrat alia adhuc similitudinem roris decidientis in montem Hermon et Sion, ut supra ex Bellarmino explicatur est.

26. Quares XXIV: «Et quomodo explicatur illud Psalm. 158, 8: *Si ascendero in celum, tu illuc es: si descendere in infernum, ades.*» Resp.: Non diffidentur, in hoc texto nomine inferni non intelligi sepulcrum, aut fossam, ut quidam hebraizantes volunt (1), sed infernum damnatorum, seu gehennam. Negamus autem, esse indecens, aut absurdum, quod Deus per immensitudinem sumi ibi, sicut in quibus alio spatio reali, existat, non quidem, ut ibidem aliquid patiatur, sed ut dannatos et ignem infernum conservet, hincque omnipotenti sua virtute vindice ad puniendos spiritus reprobus elevet. Ceterum Deus in inferno praesens est, ac manet in se æquè beatissimus, ac existens in celo. Neque enim ibi patitur *penitus danni*, cum seipsum in inferno nequè clarè videat et amet, ac in celo; neque *penam sentit*, utpote cuius incapax est; Deus enim, cùm sit eis à se, et ab omni alio prorsus independens, à nulla creatura, adeoque nec à demônibus, nec ab igne infernali aliquid pati valet; sed potius ipse, ut diximus, tanquam Ens ex natura sua immensus et causa universalis omnium rerum creaturarum, à quâ hæc omnes essentialiter dependent, conservat ipsam etiam esse demonum et ignis infernalis, siue tribuit virtutem cruciandi damnatos.

27. Quares XXV: «An oratio vel cantus Psalmorum, si sit à moniale, aliave persona non intelligitur sensum verborum, Deo tamen accepta sit?» Resp.: Affirmative, dummodo ita orans, aut cantans verba, ordinata, distincta et reverenter pronuntiat; simulque intentionem seu voluntatem habeat orandi, et per hec verba, que profert, aut cantat, Deum honorandii laudandi. Solidè id demonstrat Dissertatio, cui tit.

(1) Vocem hebreum school, quam latinos interpretari semper in Scriptura significare possam vel sepulcrum quidam contendunt, nunquam autem locum inferorum, vel gehennam. Ast contrarium ostendunt Lopius (Commentarii, in hunc Psalmi 158 locum), et Pierius (in Genes. cap. 57, disput. 8). Ac profectò in his cit. Psalm. verbi: «Si ascendero in celum, tu ille es: si descendere in infernum, ades», opponuntur duo loca distinxissima tum inter se, tum à superficie terra, ubi habitant homines. Unus locus est distinxissimum secundum altitudinem, quod est celum: alter locus est disjunctissimum secundum profunditatem, qui est infernum. Liquet igitur non posse accipi hic nomen inter prō sepulcro, quippe quod parum distat à superficie terra, et longissime abest a profundissimis locis.

(2) L. VII, de processu Religionis cap. 3, ubi S. doctor ita sit: «Orandi tres sunt modi. Unus vocalis per verba composta et usitata, sicut cum Psalmis, hymnis, collectas, et alias orationes, vel laudes compostas, ad exercitandam devotionem, vel solendum debitum recitamus. Triplex autem est (in oratione vocali) attentio. Una superficialis tantum, ut si attendat que dicit, quem Psalmum interim dicat, vel quam antiphonam, vel orationem. Fructus hujus attentionis est, quod non cogitat repetere, cùm sciat se dividere... Alia attentio est literalis, quā homo sensum litterarum tantum attendit, quid exterius verba sonant... Tertia attentio est spiritualis, vel intellectualis, quando ex verbis Psalmorum queratur sensus spiritualis... In tali attentione est fructus maximus.»

(3) Vide laudatam dissertationem loc. cit. pag. 73, 76.

(4) In assignando sensu Psalmorum, et ejusmodi difficultiorum et obscuriorum, quas hic differemus, locutionem in Psalmis contentarum, sequimur communem interpretationem explicacionem.